Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 25 ноябрь, 1978 шу. ● № 141 (5961). ● Мах 2 кепиг.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лаьцарий материально-бытовой хьалаш дIахо тодара де дезарех» лаьца соцам баьб КПСС Центральни Комитетон СССР Министрий Советон.

Соцамаца льготаш оттаю Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лаьцараш-та:

машинаькъа транспортаца, хIаьта машинникъ боацача районашка хи тIа гIолла, фега гIолла е городашта юкъерча автомобильни транспортаца шера цкъа (дIа а юха а) вигарах боаккха мах 50 процент лох бар;

дай-мехка тIема инвалидашта оттаьча порядках чуваха индивидуальни цIенош хьалдара процент доаца ссуда эцара бокъо;

шерра-шера тела аргIанара отпуск шийна дукхагIа эшача хана эца а, хIаьта отпускал совгIа алапи доацаш шера кхы а шин кIиранна отпуск эца а бокъо;

болх беш болча хана шоаш тIачIоагIбаь хиннача поликлиникех пенсе бахачул тIехьагIа а пайда ийбе;

болх беш болча моттигашка кхычарел хьалхагIа санаторешка, профилакторешка, салоIача цIеношка баха путевкаш эца, хIаьта иштта бешамаш лелаеча товариществашка (кооперативашка) дIаэцара, квартире телефон оттаьяра бокъо.

Белгалъяьха льготаш лу: граждански Сийлахь-боккха Дай-мехкен тIемаш хиннача, хIаьта иштта СССР лорара чакхъяьха кхы операцеш йолча хана латаш долча эскара чудоагIаш хиннача тIема доакъошка, штабашкен учрежденешкен гIулакх деш хиннача тIема гIулакххошта, граждански Сийлахь-боккхача Дай-мехкен тIемий партизанашта.

Цул совгIа, соцамо лу Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIема инвалидашта кхы а ер льготаш:

пригородни сообщене машинаькъеи хини транспортца а иштта пригородни маршрутий автобусашца а мах боацаш лела;

централъни отоплени йоацача цIеношка бахача I-чеи II-чеи группех болча инвалидашка бахача нахага из дохкара норма боараме эцаш дола доагор цун маьхал 50 процент дарегIа дохк;

III-ча группах болча инвалидашта мах боацаш цергаш тохийта бокъо.

Уж льготаш лу иштта човнаш хиларагIа, контузи ярагIа, иштта СССР лораеш е тIема служба декхараш кхоачашдеш айпваларагIа е фронте хиларца дувзаденна цамогар кхетарагIа хиннача тIема гIулакххоех болча инвалидашта; служебни декхараш кхоачашдеш човнаш хиларагIа, контузи ярагIа е айпваларагIа хиннача СССР чурча гIулакхий Министерства начальствующий мугIаречеи составагIча нахах болча инвалидашта

Иштта данза даргдоацаш лаьрхIа да I-чеи II-чеи группех бола Дай-мехка тIема инвалидаш юртбоахама налогах, гIишлошта тIера йоахача налогах, лаьттай рентах геттара мукъабовлийтилга.

Союзни республикай Министрий Советашта, СССР министерстваштеи ведомстваштеи тIадиллад Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш хиннарий материально-бытовой хьалаш тоадара тIадерзадаь дийцарел совгIа дола де дезараш белгалдоахилга а чакхдоахилга а.

КПСС ЦК-ася СССР Министрий Советои тIадиллад союзни республикай Компартей ЦК-ашта, парте крайкомашта, обкомашта, райкомашта, союзнии автономнии республикай Министрий Советашта, халкъа депутатий Советий краяй, областий, районий исполкомашта Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема юкъе дакъа лаьцараштa эшараш даима теркалдар, законодательства царна луш йола льготаши совленаши царга дIанкхачийтара цIенхаштта тIахьожам лоаттабар.

Белгалъяь льготаш юкъейолаергья 1979 шера 1 январе денз.

ТIАДОАГIАЧА ШЕРАРЧА ХЬУВКЪАМА

Юрташкарча механизатораша кхаш дута ха тIакхаьчай хIанз. Шоай гIулакх даь яьннай хьувкъам чуэцаш йола агрегаташ. ХIанз юрта боахаме кхашкарча балхех дисар зябь оахилга да. Республике бIаьсти дIаювргйолча культураштa из аха еза 169 эзар гектар.

Совхозийи колхозийи кхаш леладераша 20 ноябрга аьхай 109 эзар гектар, е планагIа йоагIачох 65 процент. Зябь ахара болх дикагIа вIаштIехьбаьккхаб Гудермесски, Малгобекски, Наурски районий боахамашка.

Грозненски районе аьхай 28 эзар гектар зябь, е аха езахоч, 81 процент, Наурски районе — 79 процент, Малгобекски районе — 74.

Цхьабакъда, массанахьа а лелац зябь оахилга иштта дика. ЦIенхаштта тIехьабисаб тIадоагIача шера оахам кийчдара Веденски, Наьсарен, Ножай - Юртовски, Советски районашкара кхаш леладераш — доагIачох ах лаьтта аьха а баьннабац цига цхьадолча боахамашка.

ТIехьадусарашца да иштта Сунженски, Урус - Мартановски, Шалински, Шелковской районий боахамаш а.

Кхашкара балхаш чудийрза дальча зябь оахилга сихде торокаш я хIара боахаме. Трактораши цар тIа болх бергбола нахи болаш ба массанахьа а, цунга хьежжа бIаьстан культураш дIаера дерригa оахам кийчде йиш а я.

Зябь — бIаьсти дIаювча хIамай хьувкъам лакхбара юрта боахаме балхех керттера цаI. Ма-хулла сихагIа из оахилга — хIара механизатора сийлен декхар.

1979 шера чотагIа

Иттлагiча пятилетка хьалхарча кхаь шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически ягь йоаржаяй А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установкай коллективаша. Царна юкъе хьалхалаттачарех цаI я Карпенко Анатолий Михайловича кулгалду Л-35 яхача установка коллектив. Кхаь шера задани ханал дуккха хьалха кхоачаш а яь, тIадоагIача шера январь бетта кхоалагIча декада чотагIа къахьегаш я из.

С. ТЕЛЬНОВА,
А. Шерипова цIерагIча ГНПЗ планови отдела инженер-экономист.

№ 6 йолча СМУ Н. П. Дроздова керте латта шоллагIча участка отделочникий бригада микрорайоне хьалдаьча 71 квартира йолча цIен отделочни балхаш деш я хIанз.

Деррига балхаш чакх а даьха из цIа 1979 шера 1 январь тIакхоачаш эксплуатаце дIадала дезаш да. 20 ноябрь хьатIакхачале укх шера цхьайтта бетта план кхоачашъяьча Дроздовай бригадана из гIулакх карагIдаргхаларах дог теша мара дезац.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) бригадир Н. П. Дроздова, Г. Н. Лебединская, С. А. Даева, З. С. Шестапалова.

И. ПЛИЕВА сурт.

Хьалха латт

Вай республикерча бурув тохара балхий управленешта юкъе яьржача социалистически яхье пятилетка кхоалагIча шера хьалхалаттачарех цаI я Малгобекски бурув тохара балхий управлене коллектив. Бурув тохара цхьайтта бетта план 19 ноябре тIехкхоачам а еш, планал совгIа техар 40 метр бурув. Цу юхедисача деношка заданел совгIа кхы а тохаргда лаьттан ченаш техкараша 800 метр совгIа бурув. ХIаьта бурув тохара сухал лакхъяра задани 120,7 процент кхоачашъяьй. Цун чотагIа тохаш да планал совгIа мел тохаш дола бурув.

Бурув тохара пятилетка хьалхарча кхаь шера план ханал дуккха хьалха кхоачашъяьй управленерча пхе бригадо. Царех я буровой начальникаш А. З. Галаев, I. Ш. Хантемиров, А. Я. Сальников керте латта коллективаш. Массехк бутт бизаб пятилетка диъалагIча шера календарагIа уж къахьегаш йола.

Б. КОСТОЕВ.

Яхь дIайолаяьраш

«ХIара балха денна — дикала Знак» яхача инициативагIа къахьегача СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода болхлоша валови продукци арахецара цхьайтта бетта план 19 ноябре кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцад йиъ-ах миллион гарггача сома маьха фенол, спирт, полиэтилен, кхыйола химически продукци. Заводе ерригa арахецача продукцех паччахьалкхен дикала Знак йолаш яр 77,1 процент я.

Дикка тоадаьд завода химикаша укх шера шоай дерригa технико - экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра задани а итт бетта 104 процент кхоачашъяьй. Из лакхъяра чотагIа арахийцай планал совгIа ара мел хийца химически продукци. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах планал совгIа паччахьалкхенна баь пайда цхьа миллион совгIа сом да.

Къаьстта дика къахьегаш я Ныркoв Валентин Иванович, Дронкин Владимир Михайлович керте латта феноли полиэтилени арахецача цехий коллективаш.

А. ТЕТЕРЕВА,
тха штата йоаца корр.

НОВКЪОСТАЛ ЭШ ТХОНА

Дика чакхдоаккхаш латт пятилетка кхоалагIа шу тха боахама дукхагIболча кхаш леладераша. Масала, района IX партконференце делегаташа механизированни звеной звеньевойша Даурбеков Яхьъяс, Евкуров Жабраила хIара гектара тIера укх шера чуийцар 32 центнер фуалъяьха хьажкIаш.

Аз хьажкIаш кхею ткъо шу гаргга да. Духхьал дIадахача цхьан шера чуера аз хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 44 центнер фуалъяьха хьажкIаш, план 27 центнер йолча. Кхы кIезигагIа чуэцац укх шера а. Иштта къахьега декхарийла ду тхо КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеша.

КIезига балхаш даьдац тха коллективо цу хьокхамашка кхача гIерташ. Органически минеральнии удобренешца дика хьаьндаьча лаьтта агротехнически толашагIа йолча ханашка дIайийна яьхар хьажкIаш. Фу дIаделехьа лаьтта кийчдеш, хьажкIаш дIайийначул тIехьагIа хьалхара Iунал деш кхозза культиваци йир, подкормкана лаьрхIа минеральни удобренеш а товсаш. Дика хьувкъам кхебар духьа иштта ший ханнахьеи дикеи чакхдаьхар кхы тайпа балхаш а.

Цунца цхьана боккха хьувкъам кхебара новкъарло еш дукха кхоачамбоацараш нийсделар звеной балха тIа.

Цхьатарра массехк шера «Одесская-10» яхача сортах йола хьажкIаш дIаюв тха боахама кхащка. Массехк шера баьча балхо хьахьокх, агротехника бокъонаша дIадеххача тайпара дIа а ювш, Iунал а деш кхейича а цу фух йола хьажкIаш йоагIачул тIехьагIа кхачилга. Из бахьан долаш йIаьхлу уж чуэцара ха, йоачан а этте. Цудухьа кIезига хул чубахьа хьувкъам, йоагIача ханал дикка тIехьагIа мара мукъадалац гурахьа дув ялат дIадера лаьтта. Из бахьан долаш гурахьа дув ялат ший ханнахьа дIаде. вIаштIехьдалац, лоха хул хьувкъам. Уж кхоачамбоацараш бахьанце 545 эзар сом зе хилар тха боахама.

Цу кхоачамбоацарех дийцар тха совхоза отчетно-хоржамий партийни собране, района IX партийни конференце.

Хьалха хьувкъача сортах йолча хьажкIий фуца Iалашде яхаш мел дехар дича а доагIаш дола новкъостал дац района партийни а советски а органий кулгалхоша, республика юрта боахама министерства. ХIаьта Къилбаседа-ХIирий автономни республика тхона лоаллахарча Пригородни районе дIаюв хьажкIаш хьалхе кхачача «Краснодарская-303», «Югославский гибрид» яхача сортех яраш я.

Новкъарло еш кхы цхьа хIама а да. Кхыметтел хьалкхедаь деррига ялат паччахьалкхенна дIадала вIаштIехьдалац тха тоъал транспорт ца хилар бахьан долаш. Кхоачамболлаш хилац тракторашта эша запасной оатхалаш. Из бахьан долаш ехачун метта дIаоттае оатхал лехаш лоаллаха ухкача боахамашка, кхыча республика гIолла го тувса безаш хул совхоза специалистий, механизаторий шоай — болх ца беш латта безам мичаб цхьанне а!

Лаьтта леладара культура лакхъе, гектара тIара чубахьа хьувкъам алсамбакха декхарийла бу юрта боахаме къахьегамхой КПСС ЦК июльски Пленума решенеша. Из бехктокхаме гIулакх кхоачащде хала хургда тха боахама кхаш леладерашта, нагахьа санна лакхе дийца кхоачамбоацараш шоай ханнахьа дIа ца доахе. Балха хьалаш лерттIа вIаштIехьдахара новкъостал эш тхона.

Б. КОДЗОЕВ,
Наьсарен района «40 лет Октября» совхоза хьажкIаш лелаеча звено звеньевой.

КОММУНИСТИЧЕСКИ БОЛХЛОИИ ПАРТЕЙ А БОЛГАРЕ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА, ВЕНГЕРСКИ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА, ГЕРМАНСКИ ДЕМОКРАТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА, ПОЛЬСКИ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА, СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА, ЧЕХОСЛОВАЦКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ПРАВИТЕЛЬСТВАИ А КУЛГАЛХОЙ

ЗАЯВЛЕНИ

Гаргарча Малхбоале этта хьал дийца а дийца, коммунистически болхлойи партей а НРБ, ВНР, ГДР, ПНР, СССР, ЧССР правительствай а кулгалхоша хаьдда во могаю цу районера хьал кхы а кхерамегIа чоалхане доаккхаш йола США доал а этта еш йолча египетско-израильски сепаратни сделкай политика. Уж тешаш ба уж тайпа сепаратни, Iарбашта духьала, деш дола барташ Гаргарча Малхбоаленера гIуланкхаш дерригаш а кулоацаш цхьан кога тIа дахара, цу районе дахача халкъий, цунца цхьана израильски халкъа а тIехь хьашташта, дунен халкъашта юкъерча кхерамзленна а ООН-а резолюцешта а духьала хиларах.

Коммунистически болхлойи парте а вошал долча паччахьалкхений правительствай а кулгалхоша дIахьийнад Iарбий мехкий паччахьалкхений а правительствай а керте латтарий Багдадски совещане решенеш шоаш хьаллоацаш хилар. Цар лоархI, цу решенеша дикка гIо дергда гаргарча малхбоален проблемаш аьттув а нийсхо а йолаш къоастаяра тIеххьарча къовсама, Гаргарча Малхбоален машара хьашташта, массане юкъарча машара хьашташта.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

Республика Лакхехьарча Совета массазарча Плановобюджетни комиссе дийцад 1978 шерара Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабара болх НГIАССР финансай министерства вIаштIехьа миштa баьккхаб.

Республика министерствоси финорганашеи предприятей, организацей, учреждeней, колхозий, совхозий боахам лелабара, бюджета хьалхашкара цар шоай декхараш кхоачашдара тIахьожам кIоаргагIа а кастькаста беш а хилар белгалдир. ТIахьожама - ревизионни балха эффективность айяьй, боккха лоархIам бу ревизе гучадаьккхар наха дIадовзийтара. Бюджет кхоачашъяра дешаш ханханахь дувц министерства коллегашка. Чакхбоахача балхо гIо дир бюджета доходни дакъа кхоачашдара, 1978 шера республика экономически социальни дегIайоалаяра плана тIарча мероприятешта хаддаза финансировани яра.

Укх карарча шера 9 бетта планал совгIа 3,6 млн. сом доходаш хиннай. Цунца цхьана Планово - бюджетни комиссе белгалдир Паччахьалкхен бюджет кхоачашъечара цхьадола кхоачамбоацараш. БIарчча хьаийцача доходий дакъа кхоачашдой а дукхача предприятешеи организацешеи зенаш хулийт, пайда бара планаш кхоачашъяц. Из бахьан долаш бюджетагa хьа ца кхоачаш дус дикка ахча. Масала, укх шера 9 бетта моттигерча промышленноста министерства 5 предприяте хьачу ца луш дисад 1,4 млн. сом. Бюджета хьалхашкара шоай декхараш кхоачашдаьдац кхачан промышленноста, жилищно - коммунальни боахама министерствай, кхычар дукхача предприятеша.

Комиссе уйла тIаяхийтар бюджета расходаш еча даькъе цIенхаштта кхоачамбоацараш хилара, эггара хьалха капитальни гIишлошъеча пайда ца эцаш дукха средстваш юсаш хилара. ДукхагIча министерствашеи ведомствашеи кхоачашъяьяц капитальни вложенеш яра 9 бетта план. БIарчча хьаийцача республике гIолла капитальни вложеней ийс бетта план 55 процент мара кхоачашъяьяц. Дукхача гIишлош еча организацешa чIоагIа телхаю планови дисциплина, кIезига моттигаш яц плана тIа йоацача объекташка дукхагIа балхаш а деш титульни спискаш тIа яраш тIехьйоахаш. Дукха моттигаш я хьалъеча гIишлой дикал лоха йолаш. Дукха ахча дIаухийт брак тоаеча.

НГIАССР Министрий Советеи Грозненски горисполкомеи капитальни гIишлой управленеша болх во белгаьдир. Цар ший ханнахьа кийчъяц проектно-сметни документаци, гIирсаш хьалдара йола майдаш.

Бюджета доккха зе ду штател совгIа болхлой лелабаро, гIулакхерча наьха окладаши ставкаши тIехьяхаро, хIаьта иштта социалистически доалахье лечкъаяро. Цхьайолча министерствай кулгалхоша, царца, унахцIено лораяра, просвещене, культура яраш а йолаш, средстваши материальни рузкъаши нийса дIаахийтара ведомствай чурча тIахьожама яхийта йоагIа уйла тIаяхийтац, паччахьалкхенна даь зе юхаметтаоттадара тоъам болаш хIама дац.

Халкъа депутатий Советий дукхача городской, районни, юртийи поселковийи исполкомаша бюджет кхоачашъяра чIоагIа тIахьожам лоатабац, финансово - бюджетни дисциплина лелаярах бола боахамий кулгалхой бехктокхам мела айбу.

ТIанийцача соцам тIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Планово - бюджетни комиссе финансай министерствана могадьд республика чура финансови ресурсаш дIахо а лакхъяран царех бизагIа пайда эцаран тIахьожам дикагIа белгеи цу хьакъехьарча экономически балха боарам айбелгеи, хIара моттигерча бюджета доходий план кхоачашъелгеи плана тIарча мероприятешта йизза финансировани елгеи Iалашделга; паччахьалкхен средстваш законагIеи пайданегIеи дIаухийтилга Iалашдара тIахьожама - ревизионни болх чIоагIагIа белга.

Министерствай, ведомствай, райгорисполкомий кулгалхошта могадьд шоашта карарча хIара предприятеи боахама организацеи объемни хьокхамаш кхоачашдаьца Iеш планови пайдеи бюджета дIачулури Iалашдерг-дола гIулакхаш чакхдаха, шу чакхдоалаш 9 бетта хьачу ца денна ахча хьачулулга Iалашде.

Халкъа депутатий районни городскойи Советий исполнительни комитеташта могадьд предприятей, организацей, учреждeней, колхозий, совхозий балха тIахьожам чIоагIа лоаттабе, 1978 шера районий бюджеташ кхоачашъяр Iалашде.

ВАРШАВСКИ ДОГОВОРА ЮКЪЕ ДАКЪА ЛОАЦАЧА ПАЧЧАХЬАЛКХЕНИЙ ПОЛИТИЧЕСКИ КОНСУЛЬТАТИВНИ КОМИТЕТА СОВЕЩАНЕ

КОММЮНИКЕ

1978 шера 22—23 ноябре Москве хилар доттагIала, цхьана гIулакхаш леладареи вIаши гIо-новкъостал дареи хьакъехьара Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений Политически консультативни комитета совещани.

Совещане дакъа лаьцар:

Болгаре Халкъа Республикагара — Тодор Живкова — Болгарски коммунистически парте Хьалхарча секретара, Болгаре Халкъа Республика Паччахьалкхен совета Председатела, делегацена керте латтачо; Станко Тодорова — БКП ЦК Политбюро члена, НРБ Министрий Совета Председатела; Петр Младенова — БКП ЦК Политбюро члена, НРБ кхыча мехкашцарча гIулакхий министра; Димитр Станишева — БКП ЦК секретара; Милко Балева — БКП ЦК члена, БКП ЦК Хьалхарча секретара кабинета начальника;

Венгерски Халкъа Республикагара — Янош Кадара — Венгерски социалистически болхлой парте ЦК Хьалхарча секретара, делегацена керте латтачо; Дердь Лазара — ВСРП ЦК Политбюро члена, ВНР Министрий Совета Председатела; Андраш Денеша — ВСРП ЦК секретара; Фридьеш Пуйяс — ВСРП ЦК члена, ВНР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министра;

Германски Демократически Республикагара — Эрих Хонеккера — Германе Социалистически едини парте ЦК Генеральни секретара, Германски Демократически Республика Паччахьалкхен совета Председатела, делегацена керте латтачо; Вилли Штофа — СЕПГ ЦК Политбюро члена, ГДР Министрий Совета Председатела; Герман Аксена — СЕПГ ЦК Политбюро члена, СЕПГ ЦК секретара; Гюнтер Миттага — СЕПГ ЦК Политбюро члена, СЕПГ ЦК секретара; Оскар Фишера — СЕПГ ЦК члена, ГДР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра; Герберт Кроликовске — СЕПГ ЦК члена, ГДР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра хьалхарча заместитела; Эгон Винкельмана — СЕПГ Центральни ревизионни комиссе члена, СЕПГ ЦК дунен халкъашта юкъербувзамий Отдела заведующе; Вернер Эберляйна — СЕПГ Центральни ревизионни комиссе члена, СЕПГ ЦК парторганий Отдела заведующе заместатела;

Польски Халкъа Республикагара — Эдвард Герека — Польски вIашагIтехача болхлой парте ЦК Хьалхарча секретара, делегацена керте латтачо; Петр Ярошевича — ПОРП ЦК Политбюро члена, ПНР Министрий Совета Председатела; Эдвард Бабюха — ПОРП ЦК Политбюро члена, ПОРП ЦК секретара; Рышард Фрелека — ПОРП ЦК секретара; Эмиль Войташека — ПОРП ЦК члена, ПНР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра;

Румыне Социалистически Республикагара — Николае Чаушескус — Румынски коммунистически парте Генеральни секретара, Румыне Социалистически Республика Президента, делегацена керте латтачо; Маня Мэнескус — РКП ЦК Политисполкома члена, СРР правительства премьер-министра; Штефан Андрея — РКП ЦК Политисполкома члена, СРР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра; Василе Мушата — РКП ЦК секретара;

Советски Социалистически Республикай Союзагара — Л. И. Брежнева — Советски Союза Коммунистически парте ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, делегацена керте латтачо; А. Н. Косыгина — КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела; М. А. Суслова — КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара; А. А. Громыкос — КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра; К. У. Черненкос — КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара; К. В. Русакова — КПСС ЦК секретара; А. М. Александрова — КПСС ЦК членалла кандидата, КПСС ЦК Генеральни секретара помощника; А. И. Блатова — КПСС Центральни ревизионни комиссе члена, КПСС ЦК Генеральни секретара помощника;

Чехословацки Социалистически Республикагара — Густав Гусака — Чехословаке Коммунистически парте ЦК Генеральни секретара, Чехословацки Социалистически Республика Президента, делегацена керте латтачо; Любомир Штроугала — КПЧ ЦК Президиума члена, ЧССР правительства Председатела; Васил Биляка — КПЧ ЦК Президиума члена, КПЧ ЦК секретара; Богуслав Хнеупека — КПЧ ЦК члена, ЧССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра.

Совещане балха юкъе дакъа лаьцар Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений ВIашагIтехача Герзашцарча Низий главнокомандующе, Советски Союза Маршала В. Г. Куликовеи Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений Политически консультативни комитета Генеральни секретара Н. П. Фирюбинеи.

Политически консультативни комитета совещане дийцар Европе хьал дегIаахара лоархIаме дешаш, бIаьрччa хьанийцача дунен халкъашта юкъерча хьала цхьадолча дешаех хетачох дIа-юха дагабаьлар. Керттера моттиг дIалаьцар кхохкам кIаьдбара процесс, герз дIадоаккхилга дегIадоаладара тIехьа лоаттабеча къовсаме керда гIанаш дахар дувцаро.

Хьала шоаш беш бола мах, шоай выводаши предложенеши совещане дакъа лаьцараша хьакхайкаяй Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхенаша цхьа барт болаш тIаийцача декларацe тIа. Советски Союзо, совещани чакхъяьккха мохк хиларах тарра, официальни документ санна деклараци ВIашагIтехача Къамий Организаце дIайоаржаелга могадир, хIаьта из дIайовзийтаргья Европе кхерамзлени цхьана гIулакхаш леладареи совещане дакъа лаьцача ерригача паччахьалкхений правительствашта.

Шоай мехкий коммунистически болхлойи партей съездаша кийчбаьча принципиальни наькъана тешаме болча совещане доакъошхоша Политически консультативни комитета совещане цIаьхка а хьакхайкадир массанахьа машар, халкъаш кортамукъеи шоай лоIамси хилийтара, герз Iоаделга соцадара, дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбара, халкъашта юкъера тешами доттагIали чIоагIдара лоарзагIа ца боалаш къовсам лоаттабе шоаш чIоагIагIа кийча хилар. Вай заман эггара лоархIамегIа дола уж декхараш кхоачашдара низ кхобергбац цар.

Цхьа ха яьннача гIолла кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий Комитето ший заседане хьал дегIадарга хьежжа деклараце тIа оттадаь декхараш кхоачашдара дIахо чакхъяха еза мероприятеш ювцилгах барт бир, хIаьта баьча балхах хьахиннараш цун доакъошхоша шоай правительствашта дIадовзийтаргда.

Политически консультативни комитето ладийгIар вIашагIтехача командоване практически баьча балхах Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача паччахьалкхений ВIашагIтехача Герзашцарча Низий главнокомандующе, Советски Союза Маршала В. Г. Куликова яьча доклада.

Политически консультативни комитета совещани вежарий доттагIлен, новкъосташха цхьана гIулакхаш леладара хьале чакхъяьлар.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ХЬО КОММУНИСТ ВАЛЕ...

Тха районе ши эзар совгIа коммунист юкъе волаш 10 партком, 68 цехови парторганизаци, 100 гаргга партийни группа 78 юххьанцара парторганизаци я. Нагахьа санна берригача коммунисташа парторганизацей вахаре хьинаре дакъа лоаце — из геттара бокха низ ба, фуннагIа де могарг а долаш. ХIана аьлча, алхха дика къахьегарах валац коммунист, из тIехдика общественник а хила веза.

Общественни хьисапе кхетама болх беш 900 совгIа лектори докладчики, 470 политинформатор, 500 совгIа агитатор, дуккха кхьобола активисташ ба районе. Эггара халагIча, эггара лоархIамегIча моттигашка хьежабу коммунисташ. Партийни экономически образоване, комсомольски политдешара системе 300 пропагандистах 289 саг парте член ва. Дукха ха йоаццаш чакхъяьннача отчетно-хоржамий собранеша хьахьекхар дуккхача юххьанцарча парторганизацеша коммунистий авангардни лоархIам лакхбара опыт Iоаьлга. Из де вIаштIехьдаьннад цар гIулакхашка, моральни оамалашка хьежжа коммунисташ дIа-юха ниисбарах, партийни порученеш ниса тIаехкарах, уж кхоачаш мишта ю хьожаш тIахьожам лоаттабарах.

Цу даькъе дикка опыт Iоаьй «Победа» колхоза партнюмо. Укхаза хIара шера паркома заседане коммунисташта дIаекъ партийни порученеш, партийни собранешка дувц уж кхоачашъярах. Цунца цхьана партком гIерт хIара сага луш йола порученн цун знанешка, опытага, хьашташка хьежжа яла. Хьинар дукхагIа долчарна цхьатарра массехк порученн лу.

Масала, КПСС член, пенсионер Чебоксаров Викула Тимофеевич «Знание» районни общества лектор а колхоза «Знание» общества юххьанцарча организацена керте латташ а ва. Ер шоллагIа шу да мехмастерскешка коммунистически къахьегама школа пропагандист хиларах тарра цо занятеш чакхйоаха. Цу дерригача декхарех дика лоархIаву В. Т. Чебоксаров. ХIаьта миччахьа цо лекци еше а дукха нах хул цунга теркам тIабахийта ладувгIаш. Дика чакхъювл коммунистически къахьегама школе цо ю занятеш, теоретически положенеш наха дикагIа кхетаергйолча тайпара мехмастерской балхаца ювз цо. ХIаьта ремонтникий идейни кхетам лакхбаро айду цар къахьегама хьинар. Масала, соахка техникана ремонт еча «Победа» колхозо районе хьалхара моттиг яьккхар. Хьинаре общественни болх барах коммуниста В. Т. Чебоксаровна колхоза правленеи паркомои дуккхаза грамоташ, совгIаташ тийннад, районни Сийлен улга тIа ваьккхав.

ШоллагIа шу да цу боахама № 2 йолча тракторнокхаш леладеча бригада агроном Г. М. Зайцев политинформатор вола. Къахьегама толашагIа йола приемаш балха юкъеяхьара, наьха дисциплина айяра дукха хIама даьд цо. Шийгара санна ший новкъосташкара а доагIар хьадех цо. Гурахьа дIадийна ялаташ чуэцара ипатовций методагIа бригаде вIашагIъеллаяр чуэцара-транспортни комплекс. Коммунист Г. М. Зайцев керте эттар комплекса партийни группана. Массанахьа а бIаргаго йиш яр из: кхай тIа, комбайна тIа, механизаторашца къамаьл деш, хьатта, «молнеш» арахецаш. Хий ца дехкача лаьттан хIара гектара тIара отрядо чудера 30 центнерал совтIа кIан мукхи. ИттлагIча пятилетка кхаь шера план 12768 тонн йолаш бригада коллективо даьккхад 14612 тонн ялат.

Ер кхоалагIа шу да «Путь к коммунизму» яхача колхоза № 3 йолча шурий ферма коллективо доккхий толамаш доаха. Июль бетте шура яккхарен лаччахьалкхенга йоккхарен пятилетка кхаь шера план кхоачашъяьй цо. Из дукхагIча даькъе кагирхой коллектив я. Колхоза партнюмо ферма хьайбаш леладераштa юкъе дукха кхетама болх бу, толашагIа бола доярхаш парторганизаце мугIарашка дIаийбу. Цу ферме болх беш я къона коммунист, бакъда, йоккха говзанч доярка Астамирова Минат. ДIадахача шера хIара кхоабача Iаттагара 5005 килограмм шура яьккхар цо.

Кхаь шера цу хьокхамга кхача гIерташ къахьийгар Мината. Бакъда цунна ха кораойагIар уллув боахкачарна ца ховр дIахьеха, эшачоа гIо-новкъостал де. Соахка цу фермерча итт доярка хIара кхоабача Iаттагара кхоккха эзар килограмм шура яьккхар. Районе дикагIа бола хьокхам бар из. ХIаьта цу шера Астамирова Мината це леладаь доахан зIаматIйолча йишийга — Аьсетага дIа а денна, духьашха лахнаш дола шинараш хьаийцар.

Доярхай районни цхьан совещане Мината аьлар:

— Дукха шура луча доахана цхьан группа хьайбай боахама гIулакхаш тоадергдац. Опыт йолча берригача дояркаша кхеде деза цу тайпара доахан.

Ший деша йизза да йолаш хьайоагIа Минат. ХIаьта ферма гIулакхаш а дика лел. Шера план 2200 килограмм йолаш укх пятилетка итт бетта хIара Iаттагара юкъера 2500 килограмм шура яьккхай доярхаша.

24 шу да Сунженски мехлесхоза шофера Слесарев Петр Григорьевича хьу дIаозача йоккхача машина тIа болх бу. Даим халача лоаман наькъашка лела везаш хуле а нормаш тIехкхоачаш ца еш Iац из. Варайтта шу хьалха парте дIаийцар из. Цул тIехьагIа кхы а дикагIа болх бе ваьлар, хIана аьлча, цунна ховра ше наха хьокхам тела безаш волга. Цунна еннай Къахьегама ЦIеча Байракха орден, ВЦСПС сийлен грамота. Коммунисташа дуккхаза хийржав из мехлесхоза партийни бюро членалла. Дукха ха йоаццаш механикалла хьожаваьв из, хIаьта коммунисташа районни партийни конференце делегаталла хержар.

Района боахама а общественни а вахаре коммунистий сий а лоархIам а айбара тIаберзабаь болх ниса вIаштIехьбаккхарах дола масалаш кхы а дукха доаладе йиш яр. Цхьабакъда, цхьайолча партийни организацеша из гIулакх тесса леладу, дуккха моттигаш ниислу коммунисташта ховр-могар, цар политически оамалаш теркал ца еш порученеш телаш. Ниса доацаш цхьаькха хIама а ниислу: цхьаболча коммунисташта сов дукха тIаехк порученеш, хIаьта вокхарна — вIалла а телац. Моттигаш я партийни дисциплина лоха йолаш, идейнокхетама болх ледара лелабеш. Цу тайпара кхоачамбоацараш да «Заветы Ильича» колхоза, «Западная» яхача птицефабрика парторганизацешка, кхычахьа.

ХIанзарча хьалашка къахьегама коллективашта хьалхашка увтта декхараш тIатIа чоалханегIа а бехктокхамегIа а хул. Цудухьа партийни организацей а хIара коммуниста а лоархIам геттара чIоагIа лакхлу. Саг гIуланкха тIа мара вовзац. Из боахама участок яле а партийни порученн яле а — цо къаьгга хьахьокх коммуниста хьинари бехктокхами. Цудухьа парте районни комитета, юххьанцарча партийни организацеша даим терко ю политически балха цу лоархIамеча участка.

А. БУЗОВ,
парте Сунженски райкома пропагандан агитацен отдела заведующи.

Тха совхоза къахьегамхоша дерригa низаш оарцагIа даьхад паччахьалкхенга хьайбай продукташ йоккхара иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера заданеш толаме кхоачашъяра. Ховш ма-хиллара, КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеша юххьанцарча партийни организацешкара дIадех хьайбай боахама даим йоакхо елга, специалистий, фермай кулгалхой, берригача хьайбаш леладерий бехктокхам лакхбелга.

КЪАЬСТТА ТЕРКАМ ТIАБАХИЙТАБ

Укх тIехьарча хана тха совхозе тоъал дукха хIама даьд деттача доахана фу тоадара, цар продуктивность лакхъяра. Цу дешага даим хьеж совхоза дирекци а партийни организаци а. Специалисташ, коммунисташ хьожабарца чIоагIйир оаха фермаш, наха юкъе кхетама болх белга царна тIадиллар, дояркашта юкъе шерра социалистически яхь а йоаржаяь, хIара кIира баьча балха итогаш елга вIаштIехьдаьккхар, хIаьта призовой моттигаш яьхачарна премеши вымпелаши тел. Царна хетаяь арахец «молнеш», «боевой листокаш», цар сийна централни усадьбе «къахьегама сийлен» байракх урагIа ухийт.

Шоай йоакхо елга, шоай балха сий делга дIахайначa наха болх дикагIа бу. Шура тIаеттаяла яьлар. Тха хьайбаш леладераша укх шера хьалхарча ялх бетта баь болх парте райкомеи райисполкомеи карара кара тела ЦIе байракх ялрца белгалбаьккхар.

Паччахьалкхенна шура дIаялара шера задани ханал хьалха, Сийлахь - боккхача Октябра 61 шу дуза ди хьатIакхоачаш кхоачашийр, хIаьта дулх дохкара шера план — 14 ноябре. Цераш яха еза дика болх беча дояркай. Царех я план 1650 килограмм йолаш укх шера 10 бетта хIара кхоабача Iаттагара 1915 килограмм шура яьккха Албогачиева Залейха. Иштта хьинаре къахьегаш я Мутнева Катишт, Кулаева Кейпа, Оздоева Золовбан, кхыбараш а.

Хьайбай боахаме геттара лоархIаме хIама да продукци дикагIа хилийтар. Из дош партийни бюро заседанешка дуккхаза дийцад, цига цIенхаштта къамаьл хиннад специалисташца, фермай кулгалхошца, дояркашца. Цох дика беркат даьлар. ХIанз оаха дIалуча ерригача шурах 88 процент яр хьалхарча сортагIа я.

Хьайбаш леладераштa эггара бехктокхамегIа йола ха хьатIаоттай — дIа ца лехнаш чусоцадаьд доахан. Хьайбаш Iангара дахара тхоашта ма-могга дикагIа кийчо е хьежар тхо. Эггара хьалха эшар фу дар аьлча, из дар шортта доакъар Iалашделгеи помещенеш леррттIа кийчъелгеи. Таханара ди хьатIаотташ оаха кийчъяьй 1120 тонн сенаж, 2200 тонн ча, 450 тонн йол.

Хьайбай помещенеш кийчъеча дика къахьийгар Сапралиев Абукара, Гагиев Мухьмада, Муталиев Ювсапа, Измайлова Дугурхана, кхычар.

Цхьабакъда, хьайбай боахаме дерригa дика да, оаха ерригача торонех бизза пайда эц аьлча ниса хургдацар. ХIанзчул тIехьагIа де деза балхаш геттара дукха да. ЦIенхаштта тоаде дезаш да хьайбаш кхоабилгеи царна гIулакх делгеи, цар продуктивность лакхъелга, племенной болх тоабелга. Цудухьа тха партийни организаце, берригача коммунисташа хьинар кхо ца деш къахьегаргда шурий ферма болх дIахо а тоабара, парте ЦК июльски Пленума решенеш кхоачашъяра тIехьа.

М. ГАЗДИЕВ,
Назрановски района «Экажевский» совхоза партбюро секретарь.

Рельсаш Байкалагахьа йолх

Къаьстта чIоагIа хьинар айдаь болх беш ба ВАМ-а Бурятски участкера гIишлонхой. Цар дош деннад хьатIадоагIача шера август бетта рельсаш Байкалага, Нижнеангарск-1 яхача станцега, кхоачае аьнна. Из хул 340 километр никъ. Болата никъ булларгий эстафета хьаийцай цар Социалистически Къахьегама Турпала Лакомова Виктора бригадагара. Хьалхалатта коллектив планал лаьрхIа хиннача ханал 14 бутт хьалха Иркутски областа доазонел тIехь а яьнна Бурятерча Даван яхача разъездага кхаьчай. Обходной никъ буллача хана Лакомова бригадай членаш Бурятерча машиннаькъашхоща цхьана къахьегаш хиннаб.

Тахан Даване шердеш латт тIадолха наькъаш, стрелкашта монтаж еш латт. Кастта разъезде кхоачаргда Байкальски тоннель йоккхарашта лаьрхIа эггара хьалхара мухьаш.

СУРТАШ ТIА: 1. Даван яхача разъезде. 2. Байкальски лоам тIа оттаьй йоккхача событе — малхбузехьарча участке рельсаш Iоехка ялара сийна оттаяь стела. 3. Байкальски лоама гонахьа биллача наькъа участке.

В. МАТВЕЕВСКЕ
сурташ.
ТАСС фотохроника.

Iилмеи практикеи

АЗОВСКИ ФОРДА ЙИСТЕ КЕРДА БАХА ХАЙШАРАШ

Прогнозех, бIаьшере чакхйоалаш хIанзчул дукха а дирагIа хургба Азовски форд. Из да цунна чудоагIаш дола хиш — Дони Кубани даим кIезиглуш латташ хиларцен цар хиш халкъа боахаме эшача гIулакхашта тIа-тIа дукхагIа дIаахийтарцеи дувзаденна.

Из бахьан долаш цхьадола промыслови чкъаьрий (судак, рыбец, лещ) хIанззехьа хиш фордах дIадетталуча моттигашкахьа гIерт, йIаьхий форда даьгIенаш шоайла эсалагIча, амма дукхалга диллача гаьнна тIехча. «йиш-вешийна» — тюлькана, хамсана, бычкашта юта а юташ.

Цунца дувзаденна отт хьатIайоагIача хана Азовски форда биологически продуктивность лакхъяра дош, Iилмахошта хетачох, из дош шин наькъаца кхоачашде йиш я. Хьалхарбар — эггара лоархIамегIарча чкъаьрий тайпаш лелача моттигашта доал дар. Цу гIулакха хьинаре къовсам лоаттабе беза форд дир ца балийта: къилбседехьара долха хиш цунна чу а лостадаь тезбе беза. Керченски пролив плотина теха къайла а къайла дира эшшача боараме лоаттае еза. ШоллагIа бар — эсалагIа дола чкъаьрий лувца а лувцаш, дикагIча тайпаех дола пхандаргаш чу а хецаш нхтифаунана реконструкци яр; чкъаьрий дуа чкъаьрий чухецар, леладар, эшача боарамал сов ца далийтара бIарглакхар.

Из проблема кхоачашъеш ба мехка массехк институтера Iилмахой. Царна юкъе я город Керчера чкъаьрий боахамеи океанографеи Азово-Черноморски Iилма-тохкама институт (АзЧерНИРО). Ишта дувц цу института форда чкъаьрий леладара лабораторе заведующе биологически Iилмай кандидата Воробьева Нинас:

— Марикультурана (форда чкъаьрий леладара) чудоагIа дахаргдола пхандаргаш хьахилийтара форда чкъаьрий искусственно дебадар, чкъаьрий кердача тайпашта акклиматизаци яр, мидийеи устрицаштеи культивировани яр, форда садкашта чу чкъаьрий кхедар.

Форда биопродуктивностах кхетамца пайда эцара аборигенехи тIехьагIа чутийсарехи цу чу хьае еза промыслови а биологически а даькъе эггара дикагIа йола чкъаьрий комплексаш. Азовски форда дирача хи чу кхедара эггара перспективнегIа ба кефаль яха чкъаьра. Из хIанз а лувцаш ба. Цхьабакъда эшаш я «дIаюв» материал — пхандаргаш. Кефаль искуственно бебара тохкамаш деш да тхо. Диъ шу хьалха ера тхона лобана (кифала тайпаех цаI) кхаьча Iов, цунна аквариумашка инкубаци йир. Оплодотворени яьчул тIехьагIа 1,5—2 дин бийсеи даьлча пхандаргаш хьахилар...

ДIатIавода со сийна хий чудолча гергача аквариума.

— Шоана гуш яр хлореллаш йоахаш йола культиватор я, — хьакхетаву, — Нина Воробьевас. — Цу микрохинбаьцаша шин тайпара функцеш кхоачашъю: цкъадале, уж — кхачан зIанара юххьанцара звено я — «хинбаьцаш — коловраткаш — чкъаьрий личинкаш». ШоллагI-дале, пхандаргаш кхедеча Iамашка стабилизатора лоархIам болаш я, хина кислород лу.

Хьахиннача хана личинкашта бола кхача ба коловраткаш (нIаний тайпа). Бутт баьлча царех искусственно кийчдаьча доакъарца (мидийи чкъаьрийи дулха фаршаца) кхаба а йиш йолаш дола 100 мг дозал дола пхандаргаш хул. Кхы а цаIи ахи бутт баьлча пхандарга дозал ворхIазза тIакхет.

Цу тайппара, — йоах Iилмахочо, — хайна да товарни боахамашта «дIайогIа» материал хургйола кифалалобана пхандаргаш искусственно хьахилийта йиш йолга.

— Азовскии Iаьржачеи фордий биологически запасий продуктивность алсамъяккха, — къамаьла юкъевоагIа цу лабораторе балхахо Виктор Романенко, — йиш я иштта чкъаьрий маьхерча тайпашта акклиматизаци яра чотах а. ХIанз оаха тохк шувнаш уха окунь. Къилбаседа Америка Атлантически Тихии океанашта йистерча районашка бахаш бола из СССР-с бенаб США-ра 1965 шера. Естественни хишка чухийцар 8-негара 72 граммага кхоачаш дозал дола ворхI эзар совгIа пхандарг. Балха эффективность лакхъяра шувнаш ухача окуна фух дола нана чкъаьрий тхоай Iул вIашагIтоха дезар. Пхи шу даьннад Красноярски краерча «Темрюкский» яхача чкъаьрий боахаме уж чкъаьрий кхеду.

ХIаьта дIадаха шу декъалуш АзЧерНИРО Iилмахоша керда толам баьккхар: цар дIагайтар тезача хи чу шувнаш уха окунь искусственно кхебе йиш хилар. Цу чкъаьрах доккха беркат даларга догдаха йиш я: из боккха ба (57 килограммага кхоач цун дозал), чам болаш ба, тезача хи чу санна дирача хи чу а баха йиш йолаш ба. Цул совгIа, цо «бIеха» чкъаьрий дуаш хилар бахьан долаш тIайоагIача хана биологически мелиоратора лаорхIаме хургба шувнаш яха окунь.

Оаха дийцар вай Iилмахоша Азовски форда чу леладе могадеча чкъаьрий алхха шин тайпах. Амма уж, шеко яц, дукхагIа да. АргIа японски судакага я, австрийски горбыльгеи лососегеи, бражниковски сельдага... я.

Ирина МГЕРЬЯН,
АПН корр.

ИттлагIча пятилетке советски автомобилаш хьаерий декхарех цаI — низ бола мухь дIа-юха кхухьа машинаш дукхагIа арацехилга да. «1976 — 1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттерча лостамаш» тIа дIаяьздаь да «75, 120 тонн а кхы дукхагIа а мухь дIа-юха кхухьаргйола лоамашка болх беча эшаш йола автосамосвалаш дукхагIа арахецар».

Цу тайпара техника хьахулаш йола моттиг — Минска юххе уллача Жодино яхача городера Белорусски автомобильни завод я. 1978 шера ноябре ткъо шу дуз эггара хьалхара низ бола «БелАз» яха автомашин арахийца. ХIанз заводо арахец 27, 40, 75 тонн мухь дIа-юха кхухьа машинаш. Хьаяьй 110 тонн кхухьача гиганта опытни экземпляр. Иштта йоккха размераш йолча самосвало сахьата 50 километр сиха никъ бу. Кхы а боккхагIа низ бола, цхьан рейсагIа 180 тонн дIаяхьа могаргдола машинаш хьаяра дIахо балхаш деш ба.

Конструкци, габариташ дика йолаш хилар бахьан долаш Белорусски машинаш доазол арахьарча дикагIъярий мугIаре дIаэттай. Цудухьа Лейпцигски ярмарке йолча хана 27 тонн, тIаккха 40 тонн кхухьаш йолча самосвала цун технико-экономически эксплуатационнии характеристика дика хиларах дошо медалаш еннай. «БелАЗ-аш» хIанз экспортагIа дIаухийт дунен дуккхача мехкашка.

СУРТА ТIА: Белорусски автомобильни завода керттера конвейер.

В. МЕЖЕВИЧА сурт.
ТАСС фотохроника.

Кердачоа — шерра никъ

Дика а унахцIена а дукха традицеш я хIара халкъа. Халкъа вахарерча моллагIча хIамах — дог гIоздоаккхаш е бала бахьаш из хиннадале а — поэташа, иллиалархоша цох шоай дош оалаш хиннад. Иштта хьахиннад керда фаьлгаш, легендаш, тIема гимнаш, трагически поэмаш. Цар турпал хиннад денал, къонахчал, сагал хестадеш хинна халкъ. Октябрь котбаьнначул тIехьагIа хьакхеллача иллеша хестаду халкъий доттагIал.

МоллагIа керда обряд мировоззренчески лостам боацаш хала йиш йолаш яц. Мел чIоагIа наьха дегашка южаш, мел боккха художественни боарам болаш из яр аьнна, бакъда, кIоаргга чулоацам болаш а обрядови гIулакха идейни оагIув хьахьокхаш а хила еза из.

Саг йоалаяр-яхар — халкъа эггара къаьнагIа йола а йIаьхегIа йола а обряд я. Бер дар, паспорт хьаэцар цхьайолча хана дез ца деш дутт цхьаболча наха. Бакъда, атта моттиг корайоагIаргьяц саг йоалаяр-яхар, моллагIча тайпара даьккха а, белгала ца доаккхаш. Из деча хана къаьгга гучайоал халкъа традицеш, цун Iаьдалаш, вахарцара цун безам. Цу обрядах геттара дика аьннад академика М. Рыльске: «Шийна киназои дынои качделлар дIадаьнна йола саг йоалаяра-яхара къаьнара обряд — из я бIаьшеренашка хьахиннеи кIоаргга чулоацам болеи халкъа драма, цунах йоалл боккха мах бола поэтически традици. Из атта а дош ца хетташ а дIаяккха йиш-йолаш яц, нагахьа санна из цIенча дет тIара деш дале а. Социалистически вахар, советски ахархой керда коммунистически мировоззрени хьахьокхаш дола керда Iаьдал, керда традици органически а естественно а хьахила еза халкъа дуккхача бIаьшерений творчества ларда тIа, алхха тIаккха мара чIоагIа хургяц из».

ХIаьта къаьнначунцара хьаэца дезар а дIаккхосса дезар а хоадамболлаш долча гIулакхага хьежа мара къоастаде йиш йолаш дац. Масала, хьаэцаргда вай хIанзара саг йоалаяр-яхар. Кердача вахаро, кердача хано хийцад саг маIан, дуккха къаденна хIамаш юкъера дIадаьхад, бакъда, царца цхьана цунна юкъера дIадаьннад саг йоалаяр-яхар хоза, сакъердам болаш, наьха дета чу дужаш хулийташ хинна дуккха къаьна Iаьдалаш а. БоккхагIчар дувцачох, саг йоагIача а йодача чIоагIа сакъердам хулаш хиннаб. Нускал доаладеш боагIача замеша наькъа тIа сеца а сецаш ловзар деш, пандар лекхаш, иллеш доахаш, шоайла бегаш беш хиннаб. Нускал цIакхаьчача сакъердам геттара михьарбоалаш хиннаб, пхьатарра кхокха, йиъ-йиъ йоIи зIамига саги халха вувлаш ловзар отташ хиннад.

ХIаьта хIанз гIалгIай саг йоагIача а йодача а наггахьа мара ловзар хилац. Доккхий зенаш ду хьоалчагIа деча хана а саг ехача хана а. Наха шаьра хов из ца эшаш хIама долга, бакъда, къаьнача Iаьдал тIара балац уж. ХIаьта из ца дича даргдолаш дац. ХIана аьлча, саг йоагIа а йода а моттиг кагирхой дегчу юссаргйолаш цар эстетически морально-психологически дIадехарашка хьежжа хила еза.

ХIанз дувцаргда вай цхьаькха обрядах — ахархой мугIарашта юкъевахара обрядах. Масала, укх тайпара чакхйоах из Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхозе. Из той долча массаза а геттара дукха нах гуллу. Массанена гургдолаш сцена тIа оттаду станице бахача наха къахьегача лаьттан тIа кхедаьча кIина, маькха, дуга канаш, хьажкIаш, комсий гайдолгаш. «Хьона, Даьхе, тха хьинаре къахьегам!», «Дикача наькъа тIа хилда шо, къона ахархой, аьттув балба шун!» яха дешаш хул транспаранта тIа лепаш.

Цу тайпара сайре хьаелл массане сийдеча колхозоша. Дог айдеш марш а йоаккхаш зале хьачуяхь Къахьегама ЦIеча Байракха орден тIайола колхоза байракх. Колхоза председатела колхозе дIаэцача кагийча нахаи мехкараштеи дIалу къахьегама книжкаш. Къаьстта дог тохадолийт лаьтта чудола шкатулка зале хьачуяро. Цул тIехьагIа къамаьлаш ду колхоза ветеранаша, коммунистически къахьегама ударникаша, производстве хьалхалаттараша.

Кагирхой ахархой мугIарашта юкъебахара хетаяь сайре чакхйоалаш къоначар дув буъ дай гIулакх дизза чакхдаккха, колхоза байракха барташ доах. Колхоза правленеи паркомеи цIерагIа кагирошта совгIаташ тел, царна ловцаш доах новкъосташа, кхыча колхозхоша.

Вай республике дика традици а хинна дIаэттад поселка, юрта, улица цIейш чакхдоахилга. Цига наха шоаш баьча балха итогаш ю, производстве хьалхалаттараш, хьинарегIа бола общественникаш беэбу, керда декхараш белгалду. ХIаьта, кхетадеш ма-хиллара, балха кIира чакхдаьнначул тIехьагIа лоалахошца, бовзаш-безаш болчарца луьш оалаш салоI.

Цу дерригне нах шоайла дикагIа бовзийт, царна юкъера доттагIал чIоагIдара новкъостал ду, патриотически уйлаш дег чу йоссаю.

Кхийна ваьнав саг, цо чакхъяьккхай школа, вузе деша вахав из. ХIаьта цун вахарера из лоархIаме ди а дезделга обряда хьисапе дерзаш латт. Масала, селхан хиннача дешархоех студенташ хилара хетадаь цIейш чакхдоах академика Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта институтеи Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университетеи.

Кердача советски Iаьдалаша, традицешеи обрядашеи гIо-новкъостал ду социалистически общество бахача наьха сакхетаме дисциплина чIоагIъяраи дегIайоалаяраи обществана хьалхара бехктохкам лакхбара.

Керда обрядаши цIейши кийчдара а чакхдахара а шерра юкъеоза беза культура деятелаш: режиссераш-постановщикаш, художникаш, артисташ, цар нах Iомабергба церемонеши обрядаши дикагIча тайпара чакхъяха. Динза даргдоацаш хIама да тайп-тайпарча Iилмахоша: философаша, этнографаша, фольклористаша, социологаша, психологаша, искусствоведаша комплексни тохкамаш делга. Из деча хана къаман а моттигера а психологически башхалонаш теркалъянза яргьяц.

Советски обрядаш дIахо дегIайоалаяра тайп-тайпарча методех: анкетех, хаттараш дарах, интервью эцарах пайда а эцаш хоадмболлаш дола социальни тохкамаш чакхдаха деза.

Обрядаши цIейши чакхдахара методика, практически рекомендацеш кийчъяр — лоархIаме гIулакх да. Цу хьакъехьа тоъал дукха болх бе декхарийла да халкъа творчества республикански цIа, культура министерства культпросвет балха методически кабинет.

М. ЦИЦКИЕВА,
историе, социологе, филологе Нохч-ГIалгIай института Iилман болхло.

ЗАВОДА ДИКА ГIУЛАКХАШ

Сийлахь - боккхача Октябра цIейна дог гIоздаьнна накъабаьхкар Карабулакски химически реагентий завода къахьегамхой. Къахьегама овсарле лакхъяра темпаш дегIайоалаяро, производственни низалех дукхагIа пайда ийбаро, материалаш кхояро торо елар царна укх шера октябрь беттеи итт беттеи производственни программа толамца кхоачашъе.

Завода коллективо духхьал октябрь бетта планал совгIа 27 эзар сома продукци арахийцай, хIаьта къахьегама овсарле 104,6 процентага дIакхоачаяьй. Коллективе шоай дикача къахьегамца белгалбаьина ба аппаратчикаш Т. Сухова, Х. Г. Богатырева; кийча продукци чуйолча складера упаковщикаш В. З. Корнилова, З. К. Фролова; машинист А. Г. Скрипнико, иштта кхыбараш.

* * *

Карабулакски химически реагентий заводе эггара хьалха веначун теркам тIаозаш да завода ков хоздаь дагIа розаш. Дика Iунал деш, хоза лелаеш йола клумбаш заводоуправлене зданена хьалхашка ягIа.

Укхаза зизаш заводской пейзажа керттерчарех цхьа дакъа а хинна дIаэттад.

Завод болх бе йолаеннача шера денз, цун доазон тIа гаьнаш а зизаш а дIадогIа доладир. Завода болхлоша чIоагIа Iунал деш лелаю коара гаьнаши зизаши.

А. СИНЧИНОВ,
Карабулакски химреагентий завода производственно - технически отдела начальник.

№ 22 йола «Агитатора блокнот»

Хьалха кепайоазон тIа хоам баь ма-хиллара, Грозне хилар КПСС XXV съездо дIадехарашка хьежжа материалистически мировоззрени, коммунистически мораль чIоагIъяра, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта нравственни атеистически кхетам балара декхарашта хетаяь Iилма-практически конференци.

Конференце материалаш я КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандан агитацен отдела № 22 йолча «Агитатора блокнота» тIа.

ТОКАРЬ

ГІ. Ахриева цІерагІча назрановски «Электроинструмент» заводе сий долаш, лоархІаш я инструментальни цеха коллектив. Пхезза вІаштта предприяте цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай цо, производстве дикава культураи продукце дикален заводской хьажаре а хьалхара моттиг яьккхай цеха болхлоша.

Цох доккхал а деш, из бочча а долаш леладечарех цаІ ва Евлоев Сайт-Махьмад. Ханна воккха вац из, инструментальни цехера токарь. Бехктоккхаме ийзавац балха тІа гІалат вувларах, депутатала хийржавац... «За трудовое отличие» яха медаль, «Минстройдормаша» социалистически яхье котваьннар» яха наькха тІа йоаллаю пхиъ знак, министра грамота енна ва. Цуи балха календара тІа хІанз 1980 шера декабрь ба.

Станока тІа болх беш ва Сайт-Махьмад? Е станокаш тІа? Из ховлга да-кх эгтара халагІа дар: нийсагІа фу даь яздергда? Цо лелаеш я цехе аьтта оагІорахьа сьнгга латта йоккха токарни станок, хІаьта аз лехаш вола токарь мичара коравоагІаргвар сона аьнна аз хаьттача, сога аьлар: из лоаллахарча цхьан участке хила тарлу. Из мукъагІа цу цехе хинна хинпавар: цхьацца гІулакхашта тІерабаьннача цхьанне а... станокаш тІа болх беш.

— Хьа станок фу деш я Сайт-Махьмад?

Велакъеж: «Из шийна доагІар даь яьннай!».

Болх ца беш латта станок бІаргаяйча сатец Евлоев Сайт - Махьмада. «Цхьанне массанена хьалхара, массане а цхьаннена хьалхар» яхача принципагІа бу цо болх. Ишта я цун оамал.

Цеха воккхагІволча мастераца Щегловца къамаьл ду аз.

— Ма-дарра дувца Іа яхе, — аьлар цо, — атта да Сайт-Махьмадаца болх бе. ФуннагІа а, ер де деза аьнна Іа цунга аьлча, цІаккха а цо ак аьнна моттиг коройоагІаргьяц хьона. Вешта, де дезар цунга-м дІаала а дезац, шийна хов. Масала, цкъа механически цеха новкъостал деш дар тхо. Цигга, цхьан токара дІатІа а ваха, цхьа оатхал е езар аьлар аз. Хайра сона: бІукъожабеш вар зІамига саг. Цу хана сона юххе латтар Сайт-Махьмад. Хьая, йоах, аз ергья.

«Хьая, аз ергья», — шийна ахча даккха безам болаш хинна хургва из? ТІаккха, воккхагІволча мастера, сона ишта хеталургдолга шийна хайча санна, дІахо аьлар:

— Теший хьо, кхычар дар хац сона, цхьабакъда, болх гІойле йолаши йоацаши яха къамаьл Сайт - Махьмадагара хІанзалца сона хезадац. Мел фу лургда сона аьнна цо хаьтта моттиг хиннаяц сона дагада.

ВІалла шеко а яц, сага гонахьа мел дола хІама, из сакхетам чу ваьннача хьалхарча денношке а денз къахьегамца дувзаденна хила деза. Наьнеи даьи, веший а йиший а, лоалахой, доттагІий, кхыметтел бовзаш барий а къахьегамца. Къахьегам ишта мара дІаоттаргбац хІаранена хиланза даргдоаца, хьашт дола хІама а хинна. Иштта мара хоздургдац сага вахар, безам хургбац кхолламаш де. Сайт-Махьмада тоъал хьалха байзаб къахьегама чам, хІаьта цу ханя денз цунцара дІабаьннабац из. Цудухьа атта ба цунна къахьегам.

Дуккха шераш хьалхагІа дар из... Духхьашха ше вахача хьалхарча сменал тІехьагІа чуванзар Сайт-Махьмад. Са белгало а ялалехьа вахар да заводе, цига мастер хьа а леха хаьттача хайра цунна, цу юкъа воІ вижа, тхьайса уллилга. Смена чакхъяьпначул тІехьагІа чуваха бІу а къожабаь, хІанз салоІаш ва, шоллагІча смене дІатІавахале аьнна. ВІаштта шин смене а бе бийзар болх!

Шийн къахьегама биографи иштта дІайолайир Евлоев Сайт-Махьмада. Белгалдоалаш дар цхьаькха да, кхы хувца ца йолийташ хьаяхь цо из тахан а тІехьа.

Хьалхалаттараш из воацаш а кІезига бац, цхьабарий хьокхамаш кхыметтел дуккха лакхагІа а хул. ТІаккха теркам тІаозаш дола гІулакх малагІа доалл Сайт-Махьмадах? Цун стиль. Балха тІа а массанахьа а.

Цун кІезига яц, масала, чІоагІа лоархІаме (гІулакха тІа чакхъяьха) предложенеш.

— Рационализатор ва-их хьо тІаккха?

Вел: «Паспорт а доацаш».

— Мишта кхетаде дезаш да из?

— Уж бокъонца са йолга хойташ дола документ дацкх.

— Цхьаккха предложени, хьай йолга а хойташ, чакхъяьккхаяц Іа? ХІана?

— Сенна хойт из? Шийна из хар дезар хьава мегаций? ТІаккха аз дІадувцаргда цунна...

Са хьаша сийленна сел чІоагІа тІехьакхувш ва аьнна Іоттар е хІама дац. Ялх шу да Евлоева шийн мухьар дола — «Е» алап латт цун продукце тІа, хІаьта Сайт-Махьмада цунах доккхал а ду. Доккхал ду, новкъостал де эгтара сихагІа оарцагІа воалар цехе алхха ше цаІ лоархІаш хиларах; миччахьа а, мичча хана а, хьаннагІчоа а из новкъостал де дезаш хиларах.

Ший еррига уйла тІа а яхийта токара говзал Іомаеш вар Сайт-Махьмад. Цу гІулакха деша а дийшар —цхьа моллагІча тайпара ца а дешаш, — бокъонца дух тІа а воалаш. Иштта цхьаццашишша дувцаш, тхо къамаьлах денна доахнача ханна цІаьхха кхы лостам хилар къамаьла:

— Станок кхетае еза. Из а ма йий дийна. Саг санна оамал йолаш я из. Сагаца хьай хьоашал тасса безам бале — из кхетаве веза. Иштта я станок а.

— Ма хоза дувц Іа из!

— Хоза дувций хац сона; цхьабакъда, бакъдар-м иштта да. «Электроинструменте» аз мел йоаккха ха сай токарни станока тІа болх беш йоаккх аз.

Белгалдоалаш хІама хилар цкъа. Заводашта юкъе леладеча яхьа итогаш е аьнна дукха ха йоацаш заводе ера Грозненски «Электроприбор» яхача заводера делегаци. Цунца вар цу заводера цІи хеза токарь Письменный. Сайт-Махьмада болх беча моттиге вІашагІкхийтар уж. Царна дІабІарахьежача хеталургдар хьона шоаш мел яьккха ха цар цхьана болх беш яьккхай аьнна (хІаьта уж-м духхьашха вІашагІкхийтта ма-барий). Цигга уж вІашагІкхетарах хьахилар хьалхалаттача шин болхлочоа юкъера договор.

М. ЗУРАБОВ,
«Электроинструмент» завода ПДО начальник.

МОЛДАВСКИ ССР. «Молдавкабель» яхача бендерски завода коллективе шерра хьаллаьцад республика Лакхехьарча Совета депутата коммунист волочильщика А. В. Чокоя, коммуниста эмалировщица Е. В. Будиштяна иттлагІча пятилетке шера йола итт норма кхоачашъе декхар тІайийца дІадоладаь гІулакх. Производстве хьалхалаттараш 1978 шера СССР Паччахьалкхен премиеннай.

СУРТА ТIA: цхьана болх беш болча новкъосташа даькъала ювц Е. В. Будиштяна (юкъе латтар) къахьегама котало.

Б. КАПНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Специалиста хьехамаш

ЗЕ ДЕЧА ХIАМАШЦА—КЪОВСАМ

ДукхагІдолча боахамий экономика хьайбай боахам дегІабара боарамах тийша йолча вай республике къаьстта боккхача лоархІаме да фермаш дІа-юха дувлачеи инвазионнии лазарех цІена лоаттаяра дешаш. Из декхар кхоачашделга вІаштІехьдаргдац ветеринарно - санитарни правилаш, цу даькъе цицхолгашцеи дехкашцеи къовсам лоаттабара чакхйоахача мероприятей комплекс а йизза кхоачашъеш хилча мара.

Хьайбаш, коа тІара оалхазараш леладеча фермашка дехкашца лоаттабу къовсам дуккхача бахьанашца бувзабенна ба, хІаьта царех керттердар — дІа-юха дувла лазараш доаржадара кхерами цар деш дола доккха экономически зен.

Масала, Ілмо гучадаькхад, пастереллез лентоспироз, салмонеллез, хьакхий рожа, листериоз, псевдотуберкулез яхараш санна дола лазараш дехкашкара дувлаш хилар. Цул совгІа, каст-каста цар доаржаду хьайбашта санна, сага а геттара кхераме дола туляремия, чума, бруцеллез, трихинеллез яхеи кхы тайпеи лазараш а.

Іалаьмате сиха еб цицхолгаш. Кхоъ-биъ бутт баьнна йолча хана яхкаш хул уж, цхьа цицхолг шера 4—6-зза яхк, цкъа еш юкъера лаьрхІача 3—5 а еш. Фермашка цицхолгаш Іургашка, кхона юкъе, нувхий гувнашта кІал, дахчанна кІал бІенаш а деш ях, дехкий — моллагІча шоашта аьттув болча моттигашка.

Кхача моллагІа тайпа бале а бе бац цицхолгаштеи дехкаштеи, цхьабакъда, дукхагІа уж тІакхувраш ялат да. Чот йоацаш дукха хІама юъ цар. Масала, цхьа килограмм дулх тІакхетийтара саго юачул 10-зза дукхагІа хІама юъ цицхолгаша. Шера цхьан цицхолго 16—18 килограмм ялат дуъ.

Іалаьмате доккха зе ду цицхолгаша хьайбай, коа тІарча оалхазарий фермашка. Масала, шоашца къовсам ца лоаттабеча свинарникашка цар юъ хьакхарчашта луча концентрированни доакъарах 50 процент, хІаьта котамашта тессача доакъарах 15—20 процент. Цул совгІа, аьттув баьлча, котама кІориг а юъ.

ВІашагІкхийттача Къамий Организаце даннеегІа, кхашкарчеи коа тІарчеи цицхолгашеи дехкашеи хІара шера дерригача дунен тІа 35 миллион тонн ялат дуъ. Из дашера 100—120 миллион сага даъал ялат.

Цунах хьагу, дехкашеи цицхолгашеи алхха ялати доакъари даарах мел доккха зе ду.

Лакхе дийцар теркал а даь, юрта боахама хІара специалиста, хьайбаш леладечо кхетадар ловра сона, хьайбаш леладеча вай боахамашта цицхолгашеи дехкашеи мел доккха зе ду, цу цхьан ханна дІа-юха дувла кхераме лазараш доаржа а деш.

Хьайбай боахамашка а вешта вай республика территоре тІа а уж зулама садоахка хІамаш яржара гІулакх мишта латт хар дезаш а хургва статья ешаш вар. Духхьал дІааргда вай, халахете а, уж байцига дукха яьржа а дуккхача моттигашка яхаш а хилар, хІаьта керттерча даькъе хьайбай, коа тІарча оалхазарий фермашка, ялат лоаттадеча помещенешка.

Тамаш йолаш хІама да, республикерча цхьайолча хьайбаш, коа тІара оалхазараш леладеча фермашка дехкий меттел цицхолгаш а яьржалга шоашта хайча а кулгалхой цун бала ца хилар, дукхагІча даькъе каьхата тІа мара царца къовсам ца лоаттабар. Из бахьан долаш цицхолгаш а дехкий а вай республике кхо-диъ шу хьалха хинначул башха кІезигденадац.

Республика юрта боахама министерства тІадилларах цицхолгашцеи дехкашцеи къовсам мишта лоаттабу хьожаш хилар со дукха ха йоацаш Грозненски района Ленина цІерагІча колхозе, «Горячеисточненский», № 1 йолча шурий совхозашка. Зене йолча цу садоахкача хІамашца къовсам лоаттабе декхарийла ба республика ветсанотряда болхлой: Л. Жидкова — Ленина цІерагІа колхоз, С. Эльбукаева — «Горячеисточненский» совхоз, М. Архипова—№ 1 йола Шурий совхоз. Цицхолгаш а дехкий а хІалакдар духьа цар Іургаш долча, фермай помещенешка, кхыча моттигашка дохьаж тоссаш бетта кхаь — диъ дийнахьа болх бу царех хІаране (из хьахьокх бетта шоаш беча балха цар уттаеча отчеташа). Иззал царех хІаране болх бича, цу боахамий дукхагІйола помещенеш мукъаяьнна хургьяр дехкех. ХІаьта хьежача гучадаьлар хьайбаш, коа тІара оалхазараш леладеча фермаех, ялат лоаттадеча помещенеех дехкий а цицхолгаш а йоацаш цхьаь-цаІ помещени йоацилга. Цунца цхьана, белгалдаккха доагІа, из болх баьб яхаш лакхе дийцача республикански ветсанотряда викалашта бетта юкъера лаьрхІача 163—184 сом ахча телаш хилар. Пайда боацаш доадеш ахча да из.

Дехкий доадара хьакъехьа хІара бетта уттаеча актех дукхагІъяраш юридически бокъонаша дІадеххача тайпара нийса вІаштІехьъяьхьа яц.

Зе деш йола садоахка хІамаш йоаяра хьалхе договораш уттаде дезаш я ветсанотряд колхоза е совхоза кулгалхоща. Цу тайпара договораш оттадаьдар яхаш тешал ду Ленина цІерагІча колхозеи № 1 йолча шурий совхозеи бухгалтераша Т. И. Пителинеи, И. В. Тепсусвеи. Цхьабакъда, лахарах уж договораш кораде маганзар.

Нийслуш дола цу тайпа кхоачамбоацараш ма-хулла сихагІа юстардаха хьажа беза колхозийи совхозийи хІаьта иштта ветсанотряда а кулгалхой, специалисташ.

Б. ДИКАЕВ,
Нохч - ГІалгІай ветеринарии Ілма - тохкама станце воккхагІвола болхло, ветеринарии Ілмай кандидат.

Оаха яздаьчун легагІа

Укх шера 12 октябре «Сердалос» кепатехаяр рейдови бригадо кийчъяь Наьсарен района цхьайолча культура учрежденей балха критика еш хинна «Хьалаш дика дац» яха корреспонденци. Цу хьакъехьа Наьсарен райисполкома председатела Б. Цароева укх тайпара жоп дайтад редакцега.

«Корреспонденце тІа мел дувцар а нийса да. ХІанз райисполкомо хьалхадаккхарах, района культура учрежденеш дахчанца Іалашъеш латт, дика дІадоладаьд Наьсар-Керте 400 моттиг хургйола культура ЦІа хьалделга. ХІаьта корреспонденце тІа белгалдоаха кхыдола хІамаш укх шера кхоачашдулургдарех дац, цхьабакъда, уж кхоачамбоацараш дІадахара тІадерзадаь хоадам боллаш дола гІулакхаш белгалдаьд исполкомо».

«СВЕКЛАШ ЛЕЛАЕРАШ РАЬЗА БАЦ»

Иштта юрта а болаш яр 17 октябре арадаьннача «Сердало» тІа кепатеха репортаж. Редакцега цу тІа дувцаш хинначун хьакъехьа укх тайпара хоам бу:

НГІАССР юрта боахама министерства хоам бу, цу тІа дувца кхоачамбоацараш хинна хиларах. Наьсарен районера свеклаш хьакхахьа транспорт тоъаш яцар. Тхо хьежача дийнахьа, 3 ноябре, мерза овлаш хьакхухьаш юкъера лаьрхІача 95 — 100 автомашин яр, районе свеклаш хьанйеш пункт хьайийллай.

15 ноябре кхаьчача хана, планагІа дІаяла езаш 13,5 эзар тонн свеклаш хиннача, дІаеннай 16,3 эзар. «Назрановский» совхозо планах 5750 тонн йоагІача 7471 тонн свеклаш дІаеннай. ДІахо а дІалуш я шекара свеклаш».

М. ЧОЧАЕВ,
министра заместитель.

• • •

«Нохч-ГІалгІай транспортни управлене хоам бу: 17 ноябре Наьсарен районера свеклаш хьаозаш 95 автомашин хила езаш яр КПСС обкома разнарядках, йолаш яраш кІезигагІа хиннай, хІана аьлча болх бе хьожаьрех дукхагІйола машинаш 8 сахьат даьлча денз 21 сахьати 30 минути яллалца Іойоассаеча механизмаша болх ца барах шекара заводе сайца лаьттай. Уж лоаттаяра оттаяь акт йолаш я».

Г. ЛУБАШЕВ,
Управлене начальника заместитель.

Доазол дехьара

БОЛГАРИ. «Марица — Восток-3» яха теплоэлектростанци — болгарски ворхІлагІча пятилетка лоархІамегІа йола пусковой объект— хьалъеш я Советски Союзо, ГДР, ПНР, ЧССР дакъа а лоацаш социалистически интеграце доазонашка. ХІанз болх бе йолаялийтай 210 эзар киловатт мощность йола эгтара хьалхара энергоблок. 1980 шера болх бе йолалургья кхоъ кхы а.

СУРТА ТIA: шоллагІча энергоблока монтаж. Укхаза болгарски специалисташца цхьана, царна уллув, болх беш ба Советски Союзера цар коллегаш а.

БТА—ТАСС сурт.

Дунен карта тІа

Яьссалера город

Дуккха бІаьшеренаш хьалха санна, хІанз а малх чубузача хана Агадеса юхе йоагІа инкалий караванаш. Центральни Сахарерча Аир яхача оазиса къулбехьерча даькъ тІа (хІанзарча Нигер республика территори) улла из город хьахиннай укхаза цхьан хана-замалахь караванни наькъаш вІашагІдетталучара лоархІаме торговии транспортнии узела хьисапе. Дукха ха йоаццаш Аира лоамашка, Агадес уллача моттига гаьна доацаш корадаьча бердаш тІарча сурташа хьахьокх эзар шу хьалха цу моттиге нах баьха хинна хилар.

Са довш Агадеса йистошка хьахул палаткай город. Укхаза салаІа совц инкалаш а, караванацара нах а. Царна Агадес боагача малха кІал хьабенача йІайхача гІомарий бІаьхача оттавеча новкъара хьалхара Ін дола моттиг, бокъонца дола хьалхара салаІар да. Тайп-тайпарча наха юкъе шоай эргача дувхарца белгалбоалаш ба инкалаш лехкараш — яьссален бахархой, лакхача дегІара кура туарегаш. Царна тІадувх шера сигал бесара барзкъаш, кертош тІа массеххь метрах яь лакха чоалбашта тара йола хІамаш тохк.

Туарегаша, дукхагІча даькъе, къилбаседера шоай тайпарча кортой форма йола тух хьакхухь, беркатеча къулбехьерча, Нигер яха доккха хий додача моттигашкара юха кхачан продукташ кхухь. Йолхаш-йоагІаш вІашагІъетталуча караванаша укхаза Іалаьмате йоккхача, кхыча африканскичарна е малхбузехьарчарна тара я а яц ала йиш йолча, города базар тІа каст-каста хувц шоай товараш. Укхаза яц толкучка а гІар-тата а, бац цІогІарч детташ нах, мах беча хана а къувсаш хІама хилац. Яьссалено саг энерги а низ а кхобе Іомаваь хила мег, хІаьта туарегаш ишта оамал йолаш хила а тарлу. Ишта дале а вешта дале а, базар тІа сов дола гІулакхаш долаш дац. Мах эздэлагІа, сабарца кочевнико гостиницах хувцаргйоацача лохача палатка чу маьта яхача баьцовгІа янтара бос болча настойка пела бе а доаллаш бу. Яхаш да, вІаши юкъе латтача гІуллакхашца дувзаденна долча къовсамашка юххе уллаш йола топ цІаккха а хьаэцац царех саго.

Амма Агадеса а улув гІолла тІехъяьннаяц цивилизаци. Нах чубаха цІенош а санна топпарах даьча лакха мимар долча доккхача маьждига гаьна йоаццаш ягІа радиолинейни бувзама ажурни мачта. Укхаза я йІовхала электростанцни аэродроми, авторемонтни мастерскеш. Городе гІолла бода Арли яхача уран доаккхача Нигера кердача промышленни районе йолха доагори оборудовании тІайола низ бола автопоездаш цахаддаш ухаш латта транссахарски автонаькъех цаІ.

Мехка товараш дІа-юха кхухьача тІа-тІа боккхагІа лоархІам болаш хул автомобильни транспорт. Цхьабакъда, наькъаш доацача Сахарерча хьалашка инкалий караванаш нах дІа-юха кхувлара а мовхьаш дІа-юха кхахьара а хиланза яргйоаца средство я хІанз а, хІана аьлча, укхаза оалача тайпара, «инкалал низ болашагІа а тешамегІа а техника яц».

Ю. ФЕДУТИНОВ,
ТАСС корр.

Социализма мехкашка

ВЕНГРИ: СОЦИАЛЬНИ ПРОГРЕССА МУЛАШ

Дукха ха йоацаш Будапеште «Котус» яхача издательства арахийцад ВНР статистически управлене председатела Иожеф Балинта «Социальни структуреи доходаши» яха книжка. Из ВНР арабаьнна цу тайпара бола хьалхара шерра тохкам ба. Цунца цхьана укх тІехьарча ткъаь шера боккха теркам тІаухийт мехка венгерски обществе хулаш дола хувцамаш довзара.

Книжка чулоац керттерча даькъе тІом хинначул тІехьагІара юкъ, хьахьокх, мохк Советски Эскаро мукъа а баьккха Іаьдал халкъа бе дахачул тІехьагІа хулаш латта овлангара хувцамаш. Промышленно дегІаяьхкача Европерча паччахьалкхенашта юртбоахама продукци лоаттаеш а «кхо миллион сагІадехаргаш бола мохк» оалаш а хиннача Венгрех цу шерашка Советски Союза а кхыча социалистически мехкий а новкъосталца дегІаена индустрии боккха товарни юрта боахами бола паччахьалкхе хиннай.

Ше хила деззача тайпара из гуш да венгерски общества структуре а. Нагахьа санна 1949 шера берригача халкъа боахаме къахьегарашта юкъе промышленнии гІишлошъюи болхлой 22 процент хиннабале, 1973 шера цар дакъа шозза алсамдаьлар. Цу юкъа юрта боахаме къахьегараш 53,9 процентагара 23,3 процентага кхоачаш кІезигбелар.

Цхьабакъда, принципиально кердача, лакха механизаци яьча коллективни къахьегама новкъа довларагІа, юртара болх бу низаш эшаденна доллашехьа а, юртбоахама производства боарам дикка алсамбаьннаб. Нагахьа санна мукъаялалехьа Венгрена цІаккха а ший ялат тоъаш хиннадеце, хІанз цун из дохка а торо я. Ялат дехка а Іац.

Юртара болх бу низаш эшадаларца дувзаденна да цхьаькха, дезалхой промышленностаца а юрта боахамца а бувзабенна хиларагІа дезалий занятеш ийна хилар санна дола хІама а. ДукхагІча даькъе маро промышленносте бу болх, хІаьта сесаго юрта боахаме. КІезигагІа я кхыча бесса из долаш йола моттигаш. Цу тайпара бола дезалаш Венгре 13 процентагара 27 процентага кхоачаш дукхагІа хиннаб.

Промышленносте санна сиха ца боале а, бебаш латт халкъа боахама кхыча доакъошка къахьегараш а. Транспорте 1949 шера денз 1973- шерага кхаччалца 4 процентагара 7,5 процентага кхоачаш тІакхийттаб уж берригача болх бераща нийсбича, хІаьта торговле — 5,3 процентагара 8,6 процентага кхоачаш.

Хетаргахьа, эгтара чІоагІагІа хоалуш да интеллигенцена юкъе хинна хувцамаш. Нагахьа санна 1949 шера хьаькъалца болх бераш мехка 340 эзар саг гаргга хиннабале, 1973 шера из цифра 1200 эзарнел тІехъяьннай. Къаьстта зелуш да уж нах дукхагІа хилар хьалха технически тІехьадиса хиннача доакъошка — гІишлошъечеи юрта боахамеи. Дика да цхьаькха а: тахан лакхера образовани йолаш волча хІара 10 сагах нийс диплом 1949 шерал тІехьагІа ийца хилари царех дукхагІбараш болхлойи ахархойи дезалех хьабаьнна хилари. Дикалга диллача иштта хувцалу интеллигенце состав.

Доккхий хувцамаш хиннад укх тІеххьарча ткъаь итт шера венгерски обществе кхалнаьха хьалашка диллача а. 1949 шера берригача болх беш хиннача наха юкъе 29,2 процент мара бацар кхалнах. 1975 шера 43,9 процент ба уж. Дукха а дуккхагІа ба хІанз лакхера образовани йола кхалнах, къаьстта а болхлоехи ахархоехи хьабаьннараш. Масала, 1964 шера денз болхлойи ахархойи дезалех баьнна студенташ шозза дукхагІа хиннаб.

ЧІоагІа йоакхо ю общества кхалсага-наьна. Шерагара шерага дукхагІа хул берий учрежденеш, кхоачам боллаш уж хІанз а еце а. Иштта, масала, 1960 шера денз 1977 шерага кхаччалца йолча хана берий бешамашкара моттигаш шозза дукхагІа хиннай.

Ишта я цхьаццайола фakташ.

Н. ЗАБЕЛКИН,
АПН соб. корр.

Триполи: «Кэмп-Дэвида—ак!»

Триполе хиннай Іарбий халкъа юкъарча конгресса массазарча секретариата инициативагІа гулъяь Іарбий халкъа трибунала чрезвычайни сесси. Іарбий тайп-тайпарча мехкашкара ши бІаь гаргга саг цІи хеза юристаш, общественни политически деятелаш бар Кэмп-Дэвиде Египта, Израила, США кулгалхоша кулгаш яздаь дола документаш дувца хьийха.

Цига дакъа лоацаш шоай мантеш а тІаювхаш бола судахой, тешаш, защитникаш хиннабале а, массазара яр санна суд я ала йиш йолаш яцар из. Пункта тІехьа пунктага хьожаш юридически цхьаккха а озабезам боацаш хьежар трибунал Кэмп-Дэвиде яьча соглашенеша Египта халкъа, кхыча Іарбий халкъашта денар фуд, регионерча событешта уж мел Іаьткъай. Судо Іомайир обвинене а защита а ена дуккха материалаш (цу даькъе Садата капитулянтски наькъа духьалдаьннача къаман - патриотически низашта Египте еча репрессех долча фильмага а).

Хьабийллабий Кэмп-Дэвида Гаргарча Малхбоален проблема къоастаяра, цу решене машари сатеми оттабара никъ? Іарбий мехкий къаман хьашташта диканна йий-теш Вашингтоно могаеш йола сделка? Дика даьннадий-хьогІ. къоасттадаь аьлча, египетски халкъа цу соглашенеех? Цу дерригача хаттарашта «Ак» аьнна жоп делар Іарбий халкъа трибунало.

Кэмп-Дэвид — из Гаргарча Малхбоален къаман-кортамукъален болама, оккупированни лаьтташ мукъадахара, законах йола палестински халкъа шийн паччахьалкхе хьаяра йола бокъонаш чакхъяхара къовсам лоаттабеча патриотически низашта тоха хІама я. Океанал дехьа яьча сделко машар гарга ца озарал совгІа, Гаргарча Малхбоалера хьалаш чоалханегІа дерзадеш дола тІамаш юкъедоаладаьд. Египта кулгалхой капитулянтски наькъо Израилен из хьаллаьцарийн торо хилийтар Іарбий мехкий барт эгІабе, агрессора духьала латта низаш вІашагІдаха.

Кэмп-Дэвиде яьча сделко зе даьд Египта къаман суверенитетаи территориальни бІарччалаи. Египетски халкъа духьалара зулам да, аьлар суде къамаьл даьча цхьан тешо. Советски Союзацара гІулакхаш хоададара тІаерзаяь йола Садата политика.

Эзараш болча тІем тІа байнараш, жер баьннача исташтеи боштеи, даьхенах баьха лелача наха духьала даь сий доаца хІама да израильскии египетскии лидерашта Нобелевски преми хьожаярах йола решени, аьнна заявлени йир суде уж бехкебечо Ахмед Аль-Ала.

...Трибунала заседани йолча хана тІенкІ аьнна хьалйизаяр Триполерча халкъа суда зал. Цига дакъа лоацаш болаш санна хеталора Кэмп-Дэвиде яь сделка эгІазлонца харцахьа лаьрхІа миллионаш бола Іарбий. Судахой шоай моттигашка Іохайшача сахьата йолайир Гаргарча Малхбоален дукхача мехкашкарча къахьегамхоша Іарбий болхлой профсоюзий. Халкъашта юкъерча федераце тІахьехарах еш йола тийшача балхий соглашенешта духьалара сахьата йола забастовка. Трибунала адресах ухар Кэмп-Дэвиде кулгаш яздаь документаш харц а законах доацаш а хилар дІакхайкаделга дІадехаш йола эзараш телеграммаш. «Кэмп-Дэвида — ак!», «Капитулянтстваней тийшача балхаи — ак!» — иштта да Іарбий халкъаша дІадехараш.

И. КУЗНЕЦОВ,
АПН соб. корр.

ФРАНЦИ. Просвещене сфера болхлоша дуккха нах юкъе а болаш еш йола манифестацеш сайца яц. Цар дІадех лакхерча школана эшарашта паччахьалкхено дукхагІа ассигнованеш елгеи хьехархошта даим бе болх хулийталгеи.

СУРТА ТIA: Сорбоннерча хьехархойи студентийи манифестаци.

АФП — ТАСС телесурт.

МОСКВА—КЕРДА БАХА ХАЙШАРИЙ ГОРОД

Вай Даьхен столице хадданза дегIадоагIа наха чуIе цIенош хьалделга. ИйслагIчеи иттлагIчеи пятилетка шерашка эксплуатаце дIаденнад укхаза 40 миллион квадратни метр наха чуIе цIенош. Кхо миллион совгIа болча москвичаша шоай вахара хьалаш тоадаьд (уж хул йоккхача городе бахача нахах ахаш гаргга). ХIьата царга кхаьчад хIанзарча хана эгтара дикагIа тоаяь, доллача хIаманца Iалашъяь йолча районашкара цIенош. Цига йолаш я быта ерригa службаш, лелаш я тайп-тайпара городской транспорт, цу даькъе метрополитен а йолаш.

Столични гIишлонхоша шера-шерра дукхагIа хьалду цIенош, уж ду кердача типови проектех. Уж цIенош дукха этажаш, дикагIа тоаяь планировка йолаш, квартираш хоза кийчъяь, фасадаш тайп-тайпарча архитектурни методех тоаяь йолаш да.

СУРТАШ ТIА: 1. Керда баха хайшарашта дола совгIат. 2. Автотранспортни предприяте шофер Коваль Анатолийи цун сесаг Татьянеи, столица цхьан Iилматохкама института машинистка, Ясенево яхача районерча кердача квартира чу дIачуболх.

В. КОШЕВОЙ сурт. ТАСС фотохроника.

ЛОРАЛЕ—БОТУЛИЗМ!

Наха хула ботулизм — ханнахьа дарба ца дича цунах саг вала а тарлуш дола Iалаьмате хала лазар. Цудухьа из мишта кхет а, из ца хилийтара де дезар фуд а хар чIоагтIа лоархIамс да. Цамогаш хилара белгалонаш гучайовл 8—12 сахьат даьлча, цкъаза 2 сахьат а, кхыметтел, 10 ди а даьлча.

Ботулизм хьоаду шийна товш доацача хьалашка нийсъелча, кхыйола микробаш санна ла а ца леш, чкъор-спора тIа а лоацалий дукхача хана кислород а йоацаш яхача ботулинуса, микроба палочко. Цудухьа ботулинуса палочка каст-каст нийслу, кислород деце а, кхыметтел эшар долча консервашка. Спора хиннача ханна ботулинуса палочка геттара чIоагIлу, 5 сахьата кхехкайича мара ла а ца леш. Духхьал юкъера атмосферни давлени 1,5 атмосфера йолаш 120 градусага кхоачача автоклавироване мара тешшаме яц из.

Цамогаш хилара хьалхара белгалонаш: дог керчадар, Iеттор, дегIа низ бохар, корта бIогора ахар, корта лазар, дохк эттача санна хеталуш бIарга са талхар, гуш дола хIама ши духьа хетар, къург хало мара ца бубалар. Цу тайпара белгалонаш гучаьлча, сихха лор воалавс веза цамогаш волчоа.

ТIеххьарча хана цIен ноапошта юкъе шерра даьржад герметически къайлача банкашка, 30—40 минута кIежйоахача хи чу «стерилизаци а яь консервировани а еш баьцадаараш, сом, комараш, жIаленускалаш кийчдар. Амма, цкъаза из гIулакх санитарно - технологически правилаш чIоаггIа телха а еш ду. Цудухьа уж продукташ чам бале а, наьха унахцIенонна кхераме я, хIана аьлча, дукхагIча даькъе ботулизм хилара бахьан уж яар да.

Ботулинически спора палочкаш ярж хи чу, лаьтта, цигтара хоттаца баьцадаарех, сомах, кхыча продуктех лат. ХIьата шийна эша хьалаш нийсделча (тIоадал, дика температура, питательни веществаш, кислород ца хилар) вегетативни клетка хулуш дегIайоагIа, тIаккха яхаш-яхаш цо хьаду кхехкадича дохаш дола чIоагIа низ бола ботулинически дохьаж.

Ботулинически дохьаж хьахилара эша хьалаш нийслу ботулинуса палочкана бедал хозза юла а ца юлаш, кхоачам боллаш уксус а ца тохаш, лаьттача баьцадаарех, сомах цIагIарча хьалашка кийчъяьча консервашка.

Промышленносте кийчъяь консервированни продукташ ярах, дукхагIча даькъе ботулизм хилац, хIана аьлча производства хьалашка царна автоклавировани ю, цул совгIа, бедала юкъе нийсъенна спораш хьовргйоацаш продуктех дуккха тайп-тайпара йола химически консерванташ етт—тух, уксусни кислота, кхыдараш.

Иначча а консервировани йича а кхачан отравлени е тарлуш йола продукташ я тайп-тайпара йола баьцаш: хьонк, къаьстта а жIаленускалаш. ЖIаленускала кIалхара оагIув из хьалтIадаьннача хана даима лаьттах хьокхалуш хул, цудухьа из мелла диларагIа практически дIабалац цун оагIох чубенна хотта.

Цудухьа цIагIарча хьалашка консервировани е йиш яц юача баьцаштеи жIаленускалаштеи. ЖIаленускалашта консервировани яр кхераме да цхьаькха хIаманга диллача а: дохьаж доаллеи ца доаллеи жIаленускалаш кхыметтел уж дика довзаш волча сага а. Практике кIезига яц жIаленускалаша отравлени яь моттигаш, нах геттара хала цамогаш а беш, цкъаза ба а бовш. Баьцадаараштa, сома, комарашта цIагIа консервировани ярах аьлче, цу гIулакха пайда эца мегаргба кхаьчча хана лаьтта ца ихкачарех, тIера чIоар шаьра дарех, хIана аьлча цу тайпара йола продукташ йилача цIенлу.

Консервировани яра харжа деза бокъонца керда а, айпах хIама тIадоацаш а дола баьцадараш, сом.

Баьцадаараштеи сомаи консерваци е йиш яц уксусни е лимонни кислота ца тохаш, иштта данза даргдоацаш хIама да уж шаккхе а тайпа додача хица хотта а цунца цхьана царех лета спораш е ботулинуса палочкаш а цIенъль дIа а йоахаш дилар.

ЦIагIарча хьалашка сома консерваци яра бедал кийчъеш из цIенача лоаттае еза, иштта цIена йила еза банкаш а.

Продукташ лоаттаю моттиг скъеи температура 10 градусал лакхагIа йоацаши хила еза. Массехк сезона тоъаргйолаш дукха е йиш яц консервай запасаш. Яа йиш яц тIера ногIараш айденна консерваш, кхыметтел уж заводе хьаяь яле а.

Яа хьаеллалехьа консервни банкаш кIежйоахача хи чу кхехкае еза литр хулараш 5 минутан кхо литр хулараш 10 минутаи. Цу сахьате шелъе а, шийлача дIаоттае а еза, ца юаш латташ дукха ха яккхийта йиш яц. Нагахьа санна консервировани ялехьа бедал бокъонца йила а, хIьата консерваш царна эпшача тайпара хьалаш а долаш лоаттаяь а хиларах дог, тийша ца хилча, цу тайпара консерваш яа йиш яц, уж дIакхонса еза. Нагахьа санна цIагIарча хьалашка консервировани яь хьонк, жIаленускалаш, баьцаш цIагIа яле, уж а дIакховса еза, хIана аьлча, тIеххьарча хана дукха моттигаш я цIагIа консервировани яьча жIаленускалех отравлени хинна. Духхьал консерваш кийчъяра ерригa правилаш кхоачашъяро мара лораверг бац ботулизм санна йолча цIенхашттарча кхачан отравленех. Уж правилаш бокъонца ца йовзача а, цIагIа консервировани яра эша хьалаш доацача а цIенанас ца кийчйича бакъахьа я консерваш.

Ноябрь бетта 5-ча дийнахьа денз 8-ча денга кхаччалца бытовой ботулизм хинна кхо моттиг я Грозне регистраци яь. Цамогаш хиннав 12 саг. Царех бархI геттара хала цамогаш хиннавар, бахьан да — консервироване правилаш чIоаггIа телха а еш, цIагIарча хьалашка кийчъяь хиннача нарсашеи жIаленускалашеи яь отравлени.

В. БЕЗНОСЮК, республикански санэпидстанце кхачан гигиена отделене заведующи.

ДИКА СПЕЦИАЛИСТАШ КИЙЧБАРА ЭШАРАШ

Социалистически юрта боахама шоай гIулакх кIоаргга довзаш бола специалисташ кийчбара, декхар, кхыйолча юртбоахама дешара заведенешта санна, Наьсарен районерча совхоз - техникума коллектива а хьалхашка латт.

Парте XXV съезда решенеша дIа ма-дехха, специалистий кадраш кийчъяра боарам производства вай ханарча хьалхашка хьежжа хургболаш вIаштIехьбаккха гIерт тхо тхоай болх. Цу хьакъехьа керттера хIама да дешар хьехара процесс дIахо эргайоахаш тоаелга. Совхоз-техникума хьехархоша керда наькъаш лех нагирхой берригa теркам дешара тIаберзабара, уж шоаш знанеш Iоае Iомабара. Таханарча дийнахьа производства технологаш кийчбаь ца Iеш, производствана дизза доал дулургдола юкъерча звенон командираш кийчбе а декхарийла да тхо.

Цунца дувзаденна белгалдаккха доагIа, специалист кийчвара болх зIамига саг е йоI алхха деша эттачул тIехьагIа болабарах тахан кхоачам ца хулга. Боккха лоарлашка дийша йистебоалаш лашка дийша йисте боалаш латтача дешархоех юрта боахаме къахьега а тхо долча деша ловш а бараш хьалхе а хьакъоастабелга. Цудухьа хIара дешара шу дIадоладеннача хьалхарча бетташка денз тха хьехархоша школашка дIаболабу профессиональни лостам балара болх. Хьехархой лаьрххIа оттаьча планага хьежжа ух республика юрташкарча районий школашка. Цар дешархошта дувц зоотехника а ветеринарни техника а специальностех, тхо долча дийша йисте а баьнна республика а мехка а дуккхача моттигашка беркате къахьегаш болча нахах лаьца.

Цул совгIа, хIара шера май е июнь бетта техникуме чакхдувл йийллача наIарий Ди. Цу дийнахьа тхо долча ух района школашкара дешархой, уж хьожаш чакхбоал дешара кабинеташка, лабораторешка. Царга дерригa а дIахьокхаш, цар дерригача хаттараштa жоп луш бараш толашагIбола хьехархой хул. ДIахо йодача хана профессиональни лостам балара болх тоабе лерхI оаха, цу хьакъехьа кхыйолча дешара заведенешка Iоаьльча опытах пайда а нйбеш. Иштта уйла я техникуме профессиональни лостам балара кабинет хьаелла а.

Цунца цхьана белгалдаккха доагIа, Наьсарен района школаш чакхъяьхача дукхагIболча дешархой знаней боарам геттара лоха болга. Къаьстта эсала ба из Дошлакъий-Юртарча, БурокIалхарча школашка дийшарий.

Совхоз-техникума болхлоша шоай керттерча декхарех лерхI хургболча специалисташта кIоаргга идейно - политически кхетам балар. Оаха хан-ханнахьа теоретически конференцеш чакхйоах коммунистически кхетам балара лоархIамегIа дола дешаш гIетта а деш. Дика чакхъяьлар «ШариIатеи Iададатийи законаш доацаш» яхаш хинна атеистически пропаганда дешашта хетаяь конференци. Цига докладаш еш, къамаьлаш деш хилар преподавателаш, дешархой.

Идейно - политически кхетам балара балха мах баь варгвоацаш беркате да новкъоста Л. И. Брежнева «ЗIамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яха книжкаш. Цар чулоацам Iомабаро, царна хетаяь конференцеш чакхъяхаро тхона а геттара чIоагIа гIо ду советски халкъ боарам боаццаш партена, Даьхенна мутIахьа хилара бахьанаш кхетаде, советски наха къахьегаме карагIдийнна турпала гIулакхаш дикагIа довза а цар маIан кIоаргIа дашха а.

Дукха теркам тIаухийт оаха дешархошта интернациональни кхетам балара дешашта а. Дуккхача шерашка денз айхха доттагIала бувзамаш леладу оаха Дагестанерча — Махачкалерча, Хасав-Юртарча юртбоахама техникумий, КъилбаседаХIирийчерча хьун техникума, Черсий - Балкхаройчерча Терски юртбоахама техникума коллективашца. Тхо хан-ханнахьа вIашагIдетталу, цига балха сагот агIа дола дешаш къестадарца цхьана оаха чакхйоах доттагIала сайренаш, художественни самодеятельноста концерташ увттаду. Иштта, хIара шера апрель бетта тхо долча чакхъювл Къилбаседа Кавказа юртбоахама техникумий дешархоша дакъа лоацаш йола Коталон денна хетаяь шийлоIамагIа кIалтохаргах латара яхьаш.

Дика дешара а производственни а декхарех коллектив лоархIалуш хилийтара а бIарчча хьайицача во хьалаш дац совхоз-техникумга дараш. Иштта, укх тIеххьарча шерашка керда оборудовани тIакхийттай лабораторештеи дешара кабинеташтеи, дIадаха шу чакхдоалаш болх бе йоласинай дешара керда корпус.

Производственни балха тIа а белгалдаллал хIама карагIдаьннад коллективана. Пятилетка хьалхарча шин шера оаха тIеххкоачашйир паччахьалкхенга дулх, шура, ялат, баьцадаараши шекара свеклаши йохкара планаши тIаийца социалистически декхараши. Кхоачашъю совхоз-техникумо пятилетка карарча шера планаши тIаийца социалистически декхараши. Иштта, дулх дохкара план 133, гурахьа дIадийна ялат (хьажкIаш йоацаш) — 121, свеклаш — 240 процент кхоачашъяьй оаха. ХIанз чуэцаш латт хьажкIаш, Iалашдаьд хьайбаш Iангара даха кхоачам хургбола доакъар.

Цхьабакъда кIезига дац цунца цхьана тха балха юкъе нийслуш дола кхоачамбоацараш а. ХIанз а тIехьа ма-хетта оборудованеца, пособешца Iалашъяьяьнна яц техникумера лабораторешт, дешара кабинеташ, бизза пайда нйбац тхоай коллегаий толашагIйолча опытах, эсала лелабу кружкови болх.

Цул дуккха а халагIа да тха тхоай кара доаца кхоачамбоацараш дIадаха. Масала, хьаьцаргья вай района общепита чуйоагIа совхоз-техникума столови. Шоай болх лерттIа цун болхлошта вIаштIехьбаккха карагI ца даларах Карабулакерча ОРС-а столовера йIайха пирожокаш а кхухьаш йоккхача переменах уж дешархошта йохка езаш хул. Моттигаш нийсъеннай поваро дешархой делкъийна, сарахьа даа хIама доацаш бита. Оаха дуккхаза парте райкомагара, райисполкомагара, райпотребсоюзагареи дехар дарах тоалуш дац из гIулакх.

Совхоз-техникума вай ханара дешара - производственни комплекс яран юкъерча звенои тIехдика кадраш юрта боахама кхею моттиг яь из дIаоттаяран тхона керда гIишлош хьалъяра гIо эш. ВорхI шу совгIа ха яьннай тхона геттара чIоагIа эшаш йолча 400 Iатта лаьрхIача дешара-производственни шурий - товарни ферма проект кийчъеш латта. Зооветеринарни лостам болаш йолча вай мехкарча совхоз-техникумий дешархой лаьрххIа оттаьча графикагIа цхьацца бетта болх бу дешара - производственни шурий - товарни фермашка. Цу фермай болхлоша мел ду балхаш де Iомалу уж.

Тха дешархой а хул совхоз - техникума производственни МТФ практика чакхйоаккхаш, цхьабакъда, производственни фермашка дешара - производственни яраща хьехаш дар Iомаде цар вIаштIехьдалац. ХIана аьлча дешара - производственни фермашка дерригa хьадаьд дешархой, болх барал совгIа, болх дикагIа Iомабе йиш хургйолаш. Цига иштта хила еза цIе уголок, столови, чуIа цIенош, бытовой помещенеш. Цу фермашка хила еза искусственни осеменени яра дешара - производственни пункт, дешара ветеринарни клиника. Цига уне долча доахана дарба де, Iунал де Iомалу дешархой. Цхьан хана Пхьилекъонгий - Юрта хиннача совхоза ларда тIа хьаьча тха производственни ферма цу тайпарча хьалашка кхача гаьна я.

Уж тайпа кхоачамбоацараш дIадахара тхоашка доагIача даькъа де дезар де кийча да тхо.

М. ЦОКИЕВ, Наьсарерча совхоз - техникума директор.

Безаш хержа болх

Хьахул Iуйре, массаза а санна балха сихбенна болхача наха улицаш хьал а юзаш. Цу наха юкъе сихача боларца йодаш хул Татаева Тамара а. Грозперча № 99 йолча горпищеторга тикан продавец я из.

— Хьайна езача коллективе, наха эшаш бола болх барал хьамсарагIа фу хила йиш я? — йоах Тамаре.

— ХIамаш ийде уха нах лархIар, царех хIаранена тоам бе гIертар эзделца хилар тха балха тIа эгтара керттердар да. МоцагIа цхьан хьаькъал долча саго ма-аллара, эздел маьхах дохкаш-эцаш деце а, цун хам баь цIаккха а варгвац.

Ший болх цIена бу Тамарас, цудухьа из лоархI тика тIа ухача наха а шийна улув къахьегача новкъосташа а. Ший хана цо тIехдика дешаш чакхъяьккхай № 15 йола профессионально-технически училища. ХIьата болх бе йолаеннача хана денз хадданза план кхоачаш а тIеххкхоачаш а еш хьайоагIа из.

З. БЕРСАНОВА, тха штате йоаца корр.

СУРТ АТIА: Татаева Тамара.

И. ПЛИЕВА сурт.

Пайданеча хIамай дунен тIа

Африка къаьнара металлургаш

Африке Виктория яхача Iама йистера кораяьй эгтара къаьнагIарча металлургически заводех цаI. Танзане Iилма-тохкамий Къаман совето хоам баьча тайпара, Кемондо яхача заливерча нердача порте бода никъ буллаш боахкача гIишлонхошта кораяьй аьшк лоаладу къаьнара домница.

Из хIама кораяьча моттиге енача Американски Брауна университета профессор П. Шмидт керте а волаш йолча археологийи инженерийн группа оахкамаш дича кораяьй аьшк лоаладу 13 пишк, металла гаргаш, нах баьха хилара белгалонаш. Радиоактивни анализа гIонца оттадир Танзане къаьнарча металлургаша шоай производство вай замал хьалхагIарча пхелагIча бIаьшерена хьаяь хилар.

Специалисташа соцам баьб цу тайпарча домницашка танзанийцаша углеродисти болат деш хиннад, низаца йIоахъяьча дутьях пайда а эцаш, аьнна. Ала дезаш да, аьшк лоаладара процесс сихъеча цу методах пайда эца Европе XIX бIаьшере екъалуш мара баьнна ца хилар.

Белгалдаьккхад, кораяь домницаш хайя яхача племех болча аьшк лоаладеча говзанчаша. Танзане хIанз а тIехьа еш йолча пишкех йовзаргйоацаш хилар.

Ховш долчча тайпара, культура лакхача лагIага кхаьча хинначча, масала, Мексикера ацтекаши Перура иннаши саннача, дуккхача древни халкъашта Iаьржача металлурге къайленаш йовзаш, хиннаяц. Дуккхача бахьанех аьшк лоаладе Iомабалалехьа дошуви борзеи лоаладе Iомабеннаб нах. Юкъера йоал укхаза Африка центральни районашка яьха кхыча цивилизацешка гIолла а доацаш шоай аьшка металлурги хьаяь цхьайола племенаш. Цудухьа Виктория яхача Iама юхе кораяь домницаш чIоагIа лоархIаме я Iилмана.

Танзане кораяьна хIамаш цIаькха а тешал ду, древни Африка культурни толамаш алхха Средиземни форда йистерчеи Передни Азерчеи цивилизацешти халкъий влиянех [illegible] теореш кIал кийле йоаллаш хилар.

А. ЛАДЫГИН. (ТАСС).

ДЕЗА СОВГIАТ ДЕННАД

Укх деношка хиннача «Грознефть» объединене директорий Советe мехкдаьттагазовни химически промышленноста болхлой профсоюза обкома секретара нов. Кочетова объединенена дIаелар мехкдаьтта промышленноста министерствай профсоюза ЦК-ай карара кара тела ЦIе байракх.

Из «Грознефть» объединенена хьожаяьй 1978 шера кхоалагIча квартале яьржача Ерригсоюзни социалистически яхье хьалхара моттиг яккхарах. Укх шера 20 ноябрь хьатIакхоачаш объединене йийтта предприяте пятилетка кхоалагIча шера план кхоачашйир. Из кхоачашъяра гаргагIертай юхейнсараш а.

Даьхен доккха совгIат дIа а эцаш «Грознефть» объединене начальника заместитела Р. М. Хачатурова мехкдаьтта промышленноста министерстванеи профсоюза ЦК-анеи эзараш болча мехкдаьттахой цIерагIа тешам белар укх шера йиъягIча квартале а из деза совгIат шоашка дитара шоай низи хьинари ца кходеш объединене коллективо къовсам лоаттабергхиларах.

С. БЕРДОВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

25 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Iуйранара гимнастика.
8.55 — «АБВГДейка».
9.25 — «Шоана, дай-ноаной!»
9.55 — «Дика товараш — дукхагIа».
10.25 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
10.55 — «Художникех дола дувцараш». Паоло Веронеза.
11.30 — «УпахцIено» яха Iилманпопулярни программа.
12.15 — Къаман дезача Денна — республика денна лаьрхIа йола Югославски Социалистически Федеративни Республика телевидене программа.
13.15 — «Саг. Лаьтта. Дуне».
14.00 — СССР хоккеях йола чемпионат. «Спартак» — «Крылья Советов». ЦСКА спорта Дворецера трансляци. Перерывах — «Спортлото» тираж.
16.20 — Мультфильмай программа.
17.00 — «БIаргагушдар — теша халлдар».
18.00 — Кердадараш.
18.15 — «Правда» газета политически обозревателa Ю. А. Жукова дунен халкъашта юкъерча темаех йола беседа.
19.00 — «Илли-78».
19.40 — «Океанера гIайре» яхача телевизиони спектакла премьера. Автор — Э. Хемингуэй. Хьалхара дакъа.
21.00 — «Ха».
21.30 — «Океанера гIайре» яхача спектакла шоллагIа дакъа.
23.00 — «Халхарий зал».
Чакхъяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

13.00 — «Сатийна американец» яха документальни фильм.
14.05 — «Шоана, бераш!» (гIалгIай меттала).
14.15 — «Телехьажархой письмошта жоп лу»; «Мода-78» (Бос болаш мишта гойт хьажа ю передача).
15.00 — «Шун письмоех». Концерт (нохчий меттала).
15.30 — И. Маммеев. «Шамай вIов» яха Шогенцукова цIерагIча Черсий-Балкхарой паччахьалкхен драматически театра спектакль.
19.00 — Документальни фильм.
19.15 — «Промышленноста а юрта боахама а къахьегамхой — 1978-ча шерарча СССР паччахьалкхен совгIатий лауреаташ».
20.15 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.30 — «Киноникъбара клуб».
21.40 — «Сцена тIа» яха художественни фильм.

26 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Зарядка е дIаотта!»
[illegible] — Машиначаькъахой художественни самодеятельноста дакъалацархой концерт.
9.30 — «Гургал бетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва».
11.00 — Фаьлг болча хьоашалгIа. «Морозко» яха художественни фильм.
12.30 — «Юртара сахьат». «КПСС ЦК июльски Пленума соцамаш вахаре!»
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Илле доаха гIомараш». Моссовета цIерагIча Паччахьалкхен академически театра спектакль. Автор — А. Штейн.
16.00 — «Дуненюкъера панорама».
16.30 — «КхоалагIа бакъдар» яхача телевизиони документальни фильма премьера.
17.00 — «Киноникъбара клуб».
18.00 — СССР хоккеях йола чемпионат. «Химик» — ЦСКА. ЦСКА спорта Дворецера трансляци. (Интервидени). Перерывах — кердадараш.
20.20 — Эстрадни концерт.
21.00 — «Ха».
21.30 — «Йоккхача симфонически оркестра концерт».
22.15 — «Олимпиада-80».
Чакхъяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

9.00 — «Хьалха никъ биллараш». Телевизиони документальни фильм.
10.00 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
11.00 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
11.30 — «КIерам боацаш дIа-хьа лелар».
12.05 — «Балетах лаьца».
12.55 — Мультфильм (ГСТ).
13.15 — «Сибиряк из Шамхора» яха телевизиони документальни фильм (ГСТ).
13.35 — «Дагъоацамаш». Л. И. Брежнева «Целина» яхача книжках лаьца.
14.05 — Телевизиони фильм (ГСТ).
14.15 — Ленински комсомола 60 шу дизарга. «Комсомольцаш — сатем боаца дегаш». Телевизиони музыкальни конкурс (ГСТ).
15.10 — «Тха обозрени».
15.55 — «Къонача телехьажархочун театр». П. Панчев. «Шолазаьча вир сагах бола фаьлг».
17.30 — «УпахцIено» яхача программа почта.
18.15 — «Иллеца вахаре гIолла».
19.45 — «Саги закони».
20.15 — «Бийса даькъала хийла, шун, бераш!»
20.30 — СССР баскетболах йола чемпионат. Кхалнах. «Спартак» (Московски область) — «Динамо» (Москва). Вильнюсера передача.
21.00 — «Музейшкеи выставочни залашкеи гIолла». ШоллагIа передача.
21.40 — «Антон Иванович эгIазвалав». Художественни фильм.

РАДИО

25 НОЯБРЬ

6.30 — «Торонаш цхьаIаш — итоаш тайп-тайпара». Нажай-Юрта районера передача (нохчий меттала).
6.45 — Хоамаш.
6.55 — Ашараш (эрсий меттала).
7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.18 — «Сердало» газета обзор.
7.35 — Ашараш (гIалгIай меттала).
8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
8.55 — Ашараш (эрсий меттала).
10.20 — «СалаIара минуташ» (нохчий меттала).
13.00 — Концерт (эрсий меттала).
13.40 — «Моттигерча авторий произведенешка Октябрьски революци». [illegible]
15.30 — «Сахьардамеча таьгIа» (эрсий меттала).
15.45 — «ТIехьабусараш боацаш бе болх!» «Октябрьнефть» НГДУ-ра передача (эрсий меттала).
16.00 — «КIирандийнахьара музыкальни программа». [illegible]
16.00 — «Кавказа турне» (эрсий меттала).
16.30 — «Микрофона хьалхашка — илланчахьо» (нохчий меттала).

26 НОЯБРЬ

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.25 — Хоамаш.
8.25 — «Шоана дукхаеза ашараш» (эрсий меттала).
11.15 — Концерт (нохчий меттала).
11.30 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
15.15 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
16.30 — «Школьни глобус» (эрсий меттала).
[illegible] — Концерт (гIалгIай меттала).

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

25-ча НОЯБРЕ.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 12.00. Техникни театр. «Ийрча хIамах» яха спектакль. 13.00. Болх беш хургба «Заманхо» яха кинотеатр. 14.00. «ДIахьачча замалхьарен хIанзареи цIейш» яха кинокай выставка. 17.00. Халкъа духовой оркестра концерт. Советски композиторий довзаш дола иллеш. 18.00. «Наьча мехка гIолла» яха кинопанорама.

Химикий культура Дворец. 14.00. «Къона атеист» яха клуба заседани. 15.00. «Iилмо кхайденаш хьаелл» яха кинофестиваль.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 17.00. Iалам лоргдара университет. [illegible] «Бокъхийбараш берий бIаргашка» яха фильм.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.30. «Театри бераши» яха кIира. «Са йоI Нюша» яха спектакль.

26-ча НОЯБРЕ.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 11.00. «Хозачун дуне тIи» яха багахдувза журнал. 12.00. «Къахьегама сийле дIахо хьоргьйаш» яха книжкаех лаьца дешархошта йола беседа. 13.00. Болх беш хургба «Заманхо» кинотеатр. «Дай-мехка гIолла» яха кинопанорама.

Химикий культура Дворец. 12.00. Берий Iуйре. 18.00. Политически информаце клуба заняти.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 13.00. Болх беш хургба «Космонавт» яха берий кинотеатр. [illegible]

Просвещене болхлой ЦIа. 16.00. Болх беш хургья музыка езарий клуб. «Революце Iилма хийтта иллеш» яха лекци-концерт.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознени хунцалцу морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 2—7, Грозне 4—6 градус ЙIовха хургья.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культурен отделе — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отдела партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен ереи, шоаттен деношка.

СФ05343. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 8236.